
Examensarbete i Lärarprogrammet
vid
Institutionen för pedagogik - 2008-2009

**"Om en pojke har klänning
går jag bara förbi och
därifrån"**

En studie om könsmönster i förskolan
med avstamp inom etnografi

Anna Bolling Kärrå & Mari Emanuelsson

HÖGSKOLAN I BORÅS
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

FÖRORD

Vi hoppas att vårt examensarbete ska vara intressant att läsa och ge betydelsefull kunskap för Dig som läsare. Vår ambition är att det kan ha betydelse för yrkesverksamma pedagoger i arbetet med barnen i förskolan.

Enligt vår mening påverkar omgivningen barn till att bli något som passar in i vårt samhälle och därför tycker vi att detta stycke av Gardell (1992) är tänkvärt:

"När jag var liten kunde jag trolldom. Jag kunde göra underverk, läka sår och gå på vattnet, färdas obegränsat i tid och rum, jag hade makt att förvandla världen eller skapa en ny.

När jag var liten kunde jag trolldom.

Det var innan de lärde mig att jag inte kunde." (s. 104)

Vi menar att barn lär sig vad som är lämpligt bland annat när det gäller samhällets norm för flickor och pojkar, det vill säga hur respektive kön bör bete sig, klä sig och anpassa sig för att passa in. Det är vår uppgift att som lärare motverka detta och få barnen att i högre grad känna att allt är möjligt oavsett könstillhörighet. Vi har också ett personligt intresse av jämställdhets- och genusfrågor och därför har vi valt att skriva vårt examensarbete om detta.

Vi vill rikta ett tack till barn och personal som deltagit i vår studie, det är tack vare er som vi har kunnat genomföra vår undersökning. Vi kände oss välkomna på er förskola.

Vi vill också säga ett varmt tack till Marianne Dovemark som varit vår handledare, stöttat och peppat oss i vår studie och i vårt skrivande. Tack för alla goda råd och hjälpsamma kommentarer.

Ytterligare ett tack riktar vi till våra studiekamrater som deltagit vid våra handledningstillfällen. Tack för att ni har reflekterat kring vårt arbete tillsammans med oss.

Tack också till Christer Svensson som korrekturläst vårt arbete och bidragit till att arbetet skulle bli tillgängligt även för dem utanför skolvärlden.

Sammanfattning

Arbetets art:	Lärarprogrammet, inriktning mot förskola/förskoleklass 210 högskolepoäng. Examensarbete ”Att utforska pedagogisk verksamhet” 15 högskolepoäng i utbildningsvetenskap.
Titel:	”Om en pojke har klänning går jag bara förbi och därifrån” – En studie om könsmönster i förskolan med avstamp inom etnografi
Engelsk titel:	”If a boy wears a dress I just walk passed and away from there” –A study regarding gender pattern with ethnography as a starting point
Nyckelord:	Genus, jämställdhet, könsroller och förskola
Författare:	Anna Bolling Kärrå & Mari Emanuelsson
Handledare:	Marianne Dovemark
Examinator:	Ann-Katrin Svensson

BAKGRUND: I bakgrunden skriver vi om konventionen om barns rättigheter samt styrdokumentens mål för jämställdhet mellan könen. I detta avsnitt beskrivs också de normer som finns i samhället för män och kvinnor. Vi diskuterar flickors och pojkars lek och hur denna kan påverkas i den samhälliga kontexten, hur genus framträder i barns skapande samt könsskillnader med fokus på utrymme och uppmärksamhet i barngruppen.

SYFTE: Vi vill undersöka hur barnen på en förskoleavdelning uttrycker sig runt könsroller och hur dessa tar sig uttryck i leken och den dagliga verksamheten. Vi kommer även i viss mån att studera pedagogernas påverkan på barnen när det gäller könsroller.

METOD: Vi har använt oss av metoderna observation, intervju och self report. Observation och intervju i form av informella samtal genomfördes i hela barngruppen medan self report och de formella samtalen genomfördes med tio barn.

RESULTAT: Studien visar att pojkar och flickor i stor utsträckning leker med olika saker beroende på könstillhörighet samt att de säger sig tycka om olika lekmaterial och lekar. Resultatet visar vidare att barnen ofta leker i könshomogena grupper. Vi observerade att några pojkar tog stor plats vid samlingssituationer. Vi kunde se att det fanns en färgskillnad i flickors och pojkars kläder, färgkodningen uttrycktes även när barnen ritade flickor och pojkar under self report. En viktig del av resultatet var att det fanns barn som avvek ifrån den traditionella könsnormen. I resultatet diskuteras också barns kommande yrkesval där vi ser en skillnad mellan vilka yrken som pojkar och flickor väljer.

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
SYFTE	5
Frågeställningar.....	5
DEFINITIONER	5
BAKGRUND	6
Konventionen om barns rättigheter och styrdokumentet:.....	6
Normer i samhället.....	7
Avvikelse från normen.....	9
Barns uppfattningar och lek.....	9
Barns skapande.....	10
Utrymme och uppmärksamhet.....	10
Sammanfattning av bakgrund.....	11
VÅR FÖRFÖRSTÅELSE	11
TEORETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT	11
Ytterligare teorier.....	13
Sammanfattning av teoretiskt förhållningssätt.....	14
METODER	14
Ansats.....	14
Etnografi.....	14
Observation.....	15
Intervju.....	16
Self report.....	17
Forskningsetiska regler.....	18
Genomförande:.....	19
Platsen för vår studie.....	20
Analys.....	21
Urval:.....	21
Tillförlitlighet och Giltighet.....	22
Sammanfattning av metod.....	23
RESULTAT	23
Könsdifferentierad lek.....	24
Pojkdominans vid samlingsituationer.....	26
De hjälpsamma flickorna.....	27
Könsmarkering genom yttre attribut.....	27
Omhändertagande flickor – framtida yrkesval.....	30
Sammanfattning av resultat:.....	30
DISKUSSION	31
Resultatdiskussion.....	31
Pojkars och flickors lek.....	31
Att vara avvikande.....	32
Utrymme och uppmärksamhet åt pojkarna.....	33
Pedagogens hjälpreda.....	33
Att vara pojke och flicka genom yttre attribut.....	34
Omsorg – ett kvinnligt område?.....	34

Didaktiska konsekvenser.....	35
Metoddiskussion.....	36
Förslag till fortsatt forskning.....	37
REFERENSER	38
Internetadresser:	39
BILAGA 1. Missivbrev	41
BILAGA 2. Information till målsmän	42
BILAGA 3. Frågor till barnen	44

INLEDNING

"Alla som verkar i förskolan skall hävda de grundläggande värden som anges i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dessa värden. Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller" (Lpfö 98, 1998, s.4)

I förskolan skall man ständigt arbeta för att motverka traditionella könsroller. Då läroplanen är tydlig när det gäller vårt uppdrag att arbeta för jämställdhet mellan könen blir frågan om barns uppfattningar kring könsroller intressant för oss. Vi anser därför att det är viktigt att undersöka just hur barn uttrycker sig runt könsroller. För att kunna fullgöra sitt arbete som pedagog måste man utgå ifrån barnets egna uppfattningar och erfarenheter (Lpfö 98, 1998), det är därför av stor vikt att vi lärare känner till dessa för att kunna ha en utgångspunkt för vårt vidare arbete med jämställdhet. Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) skriver att barn har med sig olika tänkesätt när de kommer till ett nytt sammanhang och då menar vi att det är vår uppgift att utmana barnens tankar utifrån deras tidigare uppfattningar.

Vi har båda ett genuint intresse för jämställdhetsfrågor och att arbeta för en jämställd förskola ligger i vårt uppdrag som lärare i förskolan. Vi anser att arbetet med jämställdhet i förskolan i förlängningen blir ett arbete för det jämställda samhället. Vi anser att det är viktigt att börja arbeta med jämställdhetsfrågor när barnen är små, detta för att kunna förändra de så tydligt inarbetade könsmonster som vi menar finns idag.

SYFTE

Vi vill undersöka hur barnen på en förskoleavdelning uttrycker sig runt könsroller och hur dessa tar sig uttryck i leken och den dagliga verksamheten. Vi kommer även i viss mån att studera pedagogernas påverkan på barnen när det gäller könsroller.

Frågeställningar

- Hur uttrycker sig dessa barn om pojkar respektive flickor, det vill säga vad man leker med, hur man ser ut, hur man klär sig och färgval?
- Hur uttrycker sig pojkarna respektive flickorna om sitt kommande yrkesval?
- Hur framträder dessa barns könsroller i leken och i den dagliga verksamheten i förskolan (exklusive måltider)?

DEFINITIONER

Thurén (2007) menar att när man inte är överens om något kan detta bero på att man ser olika betydelser av ett och samma begrepp. Med hänsyn till detta har vi definierat olika begrepp som vi anser vara viktiga för förståelse för vår studie.

Med ordet ”könsroller” menar vi sociala och kulturella skillnader mellan man och kvinna när det gäller sätt att vara, åsikter, uppfattningar, tillgångar, makt och status (Nationalencyklopedin, 2009). Kessler och McKenna (1978 m.fl. i Paechter, 2005) beskriver ordet könsroller som förväntningar på hur man skall bete sig beroende på vilket kön man har. När vi undersöker om det finns traditionella könsroller på den förskola som vi utför våra empiriska studier på fokuserar vi på vad barn leker med, skapande verksamhet, yttre attribut, samt önskemål om blivande yrke.

Begreppet ”genus” förklaras som socialt konstruerat kön och relaterat till vad som anses vara maskulint och feminint. Genus som begrepp kom att användas först under 1980-talet (Nationalencyklopedin, 2009). Connell (2003) menar att genus främst beskriver sociala samspel mellan människor och grupper och hur dessa uppträder.

Ordet ”jämslällhet” innebär lika rättigheter och möjligheter mellan man och kvinna. (Nationalencyklopedin, 2009). Enligt vår mening handlar jämslällhet inte om att tvinga pojkar eller flickor in i könsöverskridande aktiviteter och val, utan att ge möjligheter till detta. Vår uppfattning är att förskolans miljö ska vara tillåtande, att barnen skall kunna välja vad som känns bra för dem vid ett visst tillfälle. Pedagogens förväntningar på vad som är manligt och kvinnligt får inte styra verksamheten.

Med begreppet ”daglig verksamhet” menar vi, det som sker under dagen på förskolan, exempel på detta är samling, fri lek, styrda aktiviteter och skapande verksamhet¹.

BAKGRUND

Vi redogör här för vad som står i förskolans styrdokument, under detta avsnitt har vi även skrivit om konventionen för barns rättigheter. Vi beskriver också tidigare forskning inom området, detta har vi gjort under rubrikerna ”Normer i samhället”, ”Avvikelser från normen”, ”Barns uppfattningar och lek”, ”Barns skapande” samt ”Utrymme och uppmärksamhet”.

Konventionen om barns rättigheter och styrdokumentet:

I konventionen för barns rättigheter beskriver artikel 29 vikten av att man i skolan arbetar för att barnen skall tillägnas en samhällssyn som genomsyras av bland annat jämlikhet mellan man och kvinna. Följande citat, artikel 29, är taget ur konventionen:

” Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att...

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;”

I vårt uppdrag som lärare med inriktning mot förskola ska vi arbeta för målen i läroplanen

---

¹ Skapande verksamhet innebär aktivitet där barnen får möjlighet att använda material såsom färger, penslar, papper, lim, lera, gips etc.

(Lpfö 98, 1998). Läroplanen för förskolan tar upp arbetet med jämställdhet ett flertal gånger. Vi som arbetar i förskolan skall bland annat ge barnen en förståelse för fundamentala värdena som finns i vårt samhälle, såsom jämställdhet och förståelse för att alla individer är lika värda.

I läroplanen (Lpfö 98, 1998) beskriver man också vikten av vuxna som förebilder. Vårt sätt att handla som pedagoger synliggör för barnen vad som är rätt och fel. Det blir därför betydelsefullt att man som pedagog förmedlar de demokratiska värdena såsom jämställdhet, så att barnen får uppleva detta i verksamheten. Läroplanen tar även upp att inga individer ska missgynnas för att de tillhör ett visst kön.

Verksamma i förskolan skall arbeta för att flickor och pojkar inte skall inta könsterotypa levnadsmönster. Det innebär att verksamheten ska ge möjligheter för barnen att utvecklas oberoende av könstillhörighet. Det är därmed viktigt att pedagogen inte har förutfattade uppfattningar om vad som är kvinnligt respektive manligt som i sin tur påverkar barnen i verksamheten (Lpfö 98, 1998). Läroplanen tar även upp att man i arbetslaget skall arbeta för att barnen oavsett könstillhörighet får lika stor möjlighet att påverka tillvaron i förskolan samt att både flickor och pojkar får ta lika stor plats i gruppen. I Skolverkets ”Allmänna råd och kommentarer” (2005) kan man dock läsa att pojkar ges mer uppmärksamhet än flickor i verksamheten. I denna skrift kan man också läsa följande: ”*Det är viktigt att personalen aktivt arbetar för jämställdhet mellan flickor och pojkar integrerat i den pedagogiska verksamheten*” (s.29). Man skriver vidare att kompetensen hos personalen i förskolan är av betydelse i arbetet med genusfrågor.

Normer i samhället

Enligt Evenshaug och Hallen (2005) lever vi i ett samhälle där kön är av stor betydelse. När ett barn kommit till världen är undran över könet en av de första frågorna om barnet som omgivningen ställer till de nyblivna föräldrarna. Evenshaug och Hallen menar att kön är en väsentlig del i vår bild av oss själva. De skriver vidare att enligt samhällets normer bör de olika könen bete sig på speciella och skilda sätt.

Nordberg (2005) beskriver intervjuer som hon själv utfört på en förskola. Dessa intervjuer handlade om vilka lekkamrater barnen valde. Pojkarna beskrev att de endast lekte med andra pojkar och att de ägnade sig åt ”pojktaktiga” lekar och leksaker. Detta stämde inte överens med verkligheten, då Nordbergs observationer visade att pojkarna även ägnat sig åt lek med flickor och med andra leksaker än de som pojkarna beskrivit. Med andra ord var pojkarna medvetna om samhällets norm för manlighet. Flickorna däremot berättade om den könsöverskridande leken. Av detta drar Nordberg slutsatsen, att det för flickor är mer accepterat att förknippas med det manliga än tvärtom. Även Fagrell (2000 i Öhrn, 2004) menar att det främst är flickor som är gränsöverskridande när det gäller att hitta vägar utanför de traditionella könsmodellerna.

Nordberg (2005) refererar till Ambjörnssons studie (2005), som skriver om pojkars och flickors kläder (s.128). Hon menar att det är mer accepterat att som flicka klä sig i manligt kodade kläder eftersom det manliga ses som häftigt. Det är däremot inte socialt accepterat att klä pojkar i så kallade ”flickkläder”. Nordberg skriver vidare att det finns en rädsla inom familjer att pojkar ska bli utstötta om de ses som feminina och man manar dem därför att ta

fram de maskulina sidorna till exempel genom val av kläder och sysselsättningar.

Chick, Heilman-Houser och Hunter (2002) diskuterar uttrycket ”boys will be boys” (s.151) och menar, att när en pojke är aktiv, så är detta för att det är så pojkar är. Om en flicka däremot är aktiv så försöker man hitta yttre faktorer som har påverkat henne till detta. De finner vidare i sin studie, att när barnen är aktiva manas flickorna till försiktighet, medan pojkarna inte får dessa kommentarer. Chick, Heilman-Houser och Hunter poängterar att pedagogerna ibland uppmuntrar könsöverskridande aktiviteter exempelvis att flickor ska delta i sporter och andra manligt dominerade områden såsom att vara doktor. Den könsöverskridande aktivitet som pojkarna uppmuntrades till var utklädning, det vill säga att till exempel klä sig i kjol.

Utseende såsom kläder, val av frisyr samt vad barnen väljer att aktivera sig med och hur man använder språket nyttjas av flickor och pojkar för att markera sig själv som tillhörande en viss könsgrupp, skriver Davies (2003). Hon menar också att det handlar om att visa att man inte tillhör det andra könet. Enligt henne får flickor och pojkar stöd i att inta rollen som pojke eller flicka i sociala sammanhang. Hon beskriver kön som något som uppstår i den sociala kontexten, men att individen själv också är medkonstruktör. De sociala normer som finns i samhället kan inte påtvingas individen, men dessa normer har en stark påverkan. Man kan själv bestämma sig för om man vill ingå i detta mönster eller inte. Davies skriver att det dock finns inskränkningar i människans valmöjligheter. Enligt henne så nyttjar flickor och pojkar i förskolan detaljer i sitt klädval för att uttrycka könstillhörighet, kläderna betyder alltså mer för barnen än endast yttre klädsel. Hon skriver: ”Kjolar, band, schalar, handväskor, barnvagnar och dockor signalerar i allmänhet kvinnlighet, medan gevär, byxor, tröjor, rockar, superhjältekläder och uniformer (till exempel brandmännens uniform) signalerar manlighet.” (s.30) Davies menar att hennes forskning bekräftar detta. Hon skriver att människor kan förändra den sociala uppbyggnaden genom att trotsa allmänt vedertagna normer, men hon påpekar dock att människan hämmas utav dessa normer som finns i samhället. Hon skriver vidare att kvinnligt och manligt inte är något som sitter i generna, men att det finns införlivat i den allmänna kontexten. Det blir således ett villkor i livet vilket påverkar hur man lever. Som deltagare tar vi till oss dessa normer för vad som anses vara kvinnligt och manligt utan att egentligen reflektera över det. Flickor och pojkar får tidigt lära sig att bete sig på ett visst sätt för att kunna betraktas som tillhörande antingen det kvinnliga eller det manliga könet. Barnen tar till sig det som anses passande inom den gängse kulturen (Davies, 2003). Johansson (2008) för ett liknande resonemang om hur barnen tar till sig vad som är accepterat beteende, men hon menar liksom Davies (2003) att detta kan ifrågasättas utav barnen.

Fagrell (2000) skriver i sin doktorsavhandling om yrken ur ett genusperspektiv. I hennes studie skulle barnen para ihop bilder på individer från båda könen med bilder på olika yrkesroller. Det visade sig att de mest framträdande yrkesrollerna för kvinnor var barnmorska och att arbeta på förskola och för män polis, statsminister, militär och taxiförare (s.194). Skeggs (1997) menar att det kvinnliga könets plats i samhället fastställs genom både historisk kvarlåtenskap och tänkbara möjligheter som finns att ta i akt här och nu. Han skriver vidare att kvinnans inställningar till sina utförbarheter och att kvinnor inte har fått inträde till högre skolning samt till visst arbete, blir skäl till varför man väljer

omvårdande yrken. Enligt den studie som beskrivs i Skeggs (1997) så väljer kvinnor utbildning i omvårdnad eftersom detta är något som de troligtvis kommer att lyckas med, detta för att kvinnor tillägnat sig och fått ta del av denna förmåga i den samhälleliga kulturen.

Enligt Rithander (1991) kan man i förskolan påträffa många flickor som har antagit rollen som "hjälpfröknar" vilket innebär att dessa flickor är insatta i hur tillvaron skall vara och vilka bestämmelser som finns i verksamheten. Följden av detta blir att flickorna tillrättavisar övriga barn och detta uppskattas av personalen. Dessa flickor hjälper bland annat till med att förbereda mellanmål och tysta ner utåtagerande barn. Författaren menar vidare att genom att flickor agerar "hjälpfröknar" uppmuntras de möjligen till att bete sig på ett lydigt sätt, att bli beroende och duktiga, att inta en tyst position och att vara andra till nytta.

Avvikelse från normen

En undersökning av Mac an Ghail (1994 i Öhrn, 2004) visar att individer beter sig avståndstagande gentemot pojkar som har en annan sexuell läggning än den heterosexuella, eller som använder ett kvinnligt sätt att uttrycka sig. Nordberg (2005) skriver att det finns pojkar som inte passar i den traditionellt manliga mallen. Hon menar att dessa pojkar hellre väljer andra sysselsättningar än de som är eftersträvansvärda inom den rådande strukturen. Nordberg hänvisar till sin egen studie, där en pojke valde göromål utanför den manliga normen och hur flickorna ibland inte accepterade detta.

Det är viktigt att lägga märke till den omsorg som ges av pojkar, detta för att pojkar ska kunna se sig själva som omsorgsgivande individer (Johansson, 2008). Gör inte detta så bibehåller man den rådande kulturen, där flickor ses som de personer som ger omsorg. Nordberg (2005) hänvisar till Paul Sargent (2001) som anser att eftersom omsorg ses som något kvinnligt innebär detta i sin tur att pojkar inte ges tillträde till detta område. Han menar att detta beror på att det anses som negativt för pojkar att förknippas med något kvinnligt. Detta resulterar i att pojkar inte får lika många tillfällen som flickor att träna på att vara omsorgsfulla och utvecklar därmed inte samma förmåga att utöva omsorg.

Barns uppfattningar och lek

I en studie gjord av Hellman (2005) framkom det att alla barn hade bestämda uppfattningar om hur en pojke skulle bete sig. Egenskaper som framlades var "*snabb och stark och inte mesig*" (s.149). Barnen beskrev också att pojkar skulle leka med pojkleksaker och att de skulle klä sig i häftiga kläder med mörk nyans. Hon påpekar dock att detta inte alltid visar sig i verkligheten.

Eunsook Hyun och Dong Haw Choi (2004) refererar till sin egen studie, där barn både från Sydkorea och USA var medvetna om könsskillnader i leken. De menar vidare, att barnen utifrån sina egna erfarenheter kunde berätta, att flickor och pojkar leker olika lekar. Barnen kunde också ge exempel på ett flertal aktiviteter som flickor respektive pojkar tycker bäst om. Förskolebarn från USA berättade att pojkar tycker om att leka Batman och att flickor tycker om att leka med Barbiedockor. Barnen från Sydkorea beskrev att pojkar tycker om

att leka bråklek² och med klossar medan flickor tycker om att leka rollek med hushållssysslor samt agera mamma. Sydkoreanska pojkar berättade också att flickors utseende skilde sig från pojkarnas, exempelvis menade de att flickorna hade långt hår. Barn från USA beskrev sociala skillnader mellan könen, att pojkar var knasigare medan flickorna var bestämmande.

Enligt Eunsook Hyun och Dong Haw Choi (2004) så uttryckte Sydkoreanska barn ett ogillande, när de lekte med motsatt kön och när aktiviteter blev könsöverskridande. Eunsook Hyun och Dong Haw Choi menar att äldre barn verkar ha svårare för dessa könsöverskridningar. De hänvisar till Yelland (1998) som menar att förskolebarn är mer accepterande till detta eftersom de fortfarande utforskar vad som är lämpligt enligt den traditionella normen.

Änggård (2005) refererar till Kline (1993) och Seiter (1993) som beskriver hur leksaksindustrin riktar olika produkter åt ett specifikt kön, Barbie till flickor och actiongestalter samt hjältar med tillbehör, såsom vapen och färdmedel till pojkar. Dessa forskare påpekar också att man riktar olika färger till respektive kön, rosa och andra pastellfärger riktar sig till flickor medan mörka färger riktar sig till pojkar.

Barns skapande

En studie, som visar hur tre pojkar ger förslag på vad en flicka ska skriva om i sin bok på förskolan, beskrivs av Änggård (2005). Pojkarna ger förslag på innehåll såsom hästar, Barbie, Barbie-prinsessa samt en kung och en Barbie. Även pedagogen föreslog att hon skulle välja Barbie som tema för sin berättelse. Änggård menar att detta visar att det låg förväntningar på flickan att välja annorlunda än pojkarna. Hon skriver vidare att pojkarnas böcker handlade om hjältar och att vissa av dessa hjältar var krigare. Flickornas berättelser däremot kunde beskrivas som relationsdramer. Änggård menar att barnen bland annat hämtat inspiration från filmer och television.

Flickor och pojkar väljer också könsstereotypa teckningar i målarböcker (Eunsook Hyun och Dong Haw Choi, 2004). De har sett att flickor väljer att måla blommor med mera och pojkar väljer ”jägartema” eller traktorer och dylikt.

Utrymme och uppmärksamhet

Eunsook Hyun och Dong Haw Choi (2004) menar att pojkar i de Sydkoreanska klassrummen tar ett stort utrymme och att flickor inte verkar bry sig om att pojkarna tar denna plats. Månsson (2000) visar i sin studie, att vid tillfällen där vuxna är ledande ges pojkarna en större plats, de får mer uppmärksamhet än flickorna. Pedagogerna bekräftar pojkarna genom att ge dem ögonkontakt och genom samtal. Månsson menar vidare att detta gör pojkarna starkare i hur de uppfattar sig själva, vilket resulterar i att ge pojkarna en känsla av att de är unika. Månsson skriver också att samlingen är en sådan situation då det manliga könet upphöjs. Detta innebär i sin tur att det kvinnliga könet får en lägre position. Detta har betydelse för hur man formas, eftersom samlingen sker dagligen. Fenomenet ”Herre på täppan” beskrivs av Månsson, detta innebär att en pojke tar stor plats i gruppen. Det sker framförallt i de situationer som leds utav vuxna, en av dessa situationer

---

² Författarna använder uttrycket ”play fight”.

är samlingen. Hon menar att det är lätt att få uppfattningen att pojkar som grupp är styrande, men att så inte var fallet i hennes studie, då hon i sina observationer fann att det var en enskild pojke som tog ett stort utrymme. Chick, Heilman-Houser och Hunter (2002) finner i sin studie att pojkar fick mer uppmärksamhet än flickorna och denna uppmärksamhet kom till i samband med att pojkarna på något sätt agerade opassande, exempelvis avbröt de andras samtal.

Enligt Rithander (1991) menar personal som arbetar i förskolan, att pojkar dominerar i samlingssituationer. Man ber dessa dominerande individer att lugna ner sig och ge sig till tåls. Detta innebär att dessa personer intar en huvudroll genom att de namnges och får uppmärksamhet. Hon menar att de personer som får mindre roller oftast är flickorna.

Sammanfattning av bakgrund

Konventionen om barns rättigheter samt styrdokumentens mål för arbetet med jämställdhet och genus i förskolan, där pedagogen har en viktig roll, har beskrivits. Vi har konstaterat, att de normer som finns i samhället, när det gäller genus, påverkar barnen. I texten har vi beskrivit hur flickors och pojkars lek kan skilja sig åt och hur samhället kan påverka detta. Genus kan synas i barns skapande och det finns skillnader mellan könen, när det gäller utrymme och uppmärksamhet i barngruppen.

VÅR FÖRFÖRSTÅELSE

Här skriver vi om våra tankar och föreställningar om hur barn uttrycker sig om könsroller och hur dessa påverkas i den sociala kontexten.

Thurén (2007) skriver att tidigare förståelse påverkar individens syn på realiteten oftare än vi är medvetna om. Med utgångspunkt i detta anser vi, att det är betydelsefullt, att vi skriver om vår egen förförståelse för att medvetandegöra för läsaren och därmed skapa en förståelse för vad som möjligen kan ha präglat våra tolkningar. Thurén skriver också att vår tidigare förståelse är av vikt för att man skall kunna få insikt i något nytt och menar också att förförståelsen är grunden i allting vi erfar, funderar över och har åsikter om.

Vi tror, att de flesta flickor och pojkar har ganska klara bilder av hur man ”bör” vara som flicka respektive pojke. Vi har föreställningar om, att barnen har uppfattningar som stämmer överens med att pojkar ska leka med bilar, busa, klä sig i blåa eller gröna färger samt arbeta i så kallade manliga yrken. Vi tror också, att barnen anser att flickor leker i dockvrån, att de ska vara söta och vara klädda i rosa och rött. De ska vara omhändertagande på sin fritid samt i sin yrkesroll, exempelvis arbeta som sjuksköterska eller förskollärare och ”göra fint” yrken så som frisör. Vi anser, att vi som pedagoger och andra i samhället påverkar flickor respektive pojkar i stor grad till detta. En sammanfattning av vår förförståelse pekar på att, vi tror oss veta att det finns en stark genusuppdelning hos barn redan i tidig ålder.

TEORETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Vår teoretiska ram grundar sig på Conell (2003) och Paechter (1998) som vi beskriver nedan. Vi har beskrivit ytterligare några teoretiska utgångspunkter för att få en bredd i vårt arbete och för att få en medvetenhet om att det finns fler teoretiker och synsätt.

Enligt Dimenäs (2007) är det av stor vikt, att vi knyter an till en vetenskaplig teori i vårt arbete och redogör denna för läsaren. På så vis får läsaren en klarare bild över vad som speglar resultatet och uppsatsen som helhet. Han menar vidare, att teorin fungerar stöttande för analysen, med andra ord: "Vetenskapsteori, hur forskaren betraktar sina resultat i ett större perspektiv" (s.106). Vi behöver detta för att kunna tolka producerade data och som stöd för att kunna förstå resultatet.

Ordet genus definieras av Conell (2003). Genus kommer från engelskans "gender" och härstammar från orden *producera* och *generera*. Conell menar att genus främst beskriver sociala samspel mellan människor och grupper och hur dessa uppträder. Av denna anledning har vi valt att observera barnen i dess sociala miljö. Han beskriver genus som:

"...hur samhället förhåller sig till människokroppen och vilka konsekvenser detta får både i vårt privatliv och för mänsklighetens framtid... Genusordningen fortplantas socialt (inte biologiskt) genom kraften hos de strukturer som begränsar det individuella handlandet, och därför förefaller det ofta som om genusordningen är oföränderlig."
(s.22)

Conell (2003) menar dock att genusordningen är föränderlig genom att människor skapar nya förutsättningar för genus. Conell skriver, att för många individer handlar identifikationen som man eller kvinna om egna upplevelser. Ens könsidentitet spelar stor roll när vi växer upp, hur vi lever vårt liv tillsammans med familjen samt våra sexuella förbindelser. Det är också väsentligt för vår självbild och för hur vi betar oss, menar han. Kessler och McKenna (1978 i Paechter, 1998) och Money och Ehrhardt (1972 i Paechter, 1998) definierar ordet könsidentitet som en persons egna känslor och upplevelser om man är kvinna, man, båda delar eller inget. Paechter (1998) beskriver genus som en kulturell och social konstruktion. Hon menar att kön och genus är väsentligt för hur vi uppfattar oss själva och vår egen identitet, men också för hur vi uppfattar andra människor omkring oss. Hon skriver vidare, att den första frågan som vi ställer till nyblivna föräldrar är vilket kön barnet har och hur vi reagerar på svaret grundar sig i de sociala och kulturella förväntningar som finns på flickor respektive pojkar. Vi menar att barns uppfattningar om hur en pojke och flicka ska vara, till exempel klädsel är en form av könsidentitet, det vill säga barnet identifierar sig med ett visst kön och visar detta genom yttre attribut. Det är bland annat detta vi fokuserar på i vår undersökning.

Kessler och McKenna (1978 m.fl. i Paechter, 2005) förklarar ordet könsroller som förväntningar på hur man skall bete sig beroende på vilket kön man har. Dessa förväntningar varierar mellan olika kulturer, menar Paechter. Conell (2003) menar att det finns flera könsroller för pojkar respektive flickor, som exempel ger han affärsmannens maskulinitet samt kroppsarbetarens maskulinitet. Vårt syfte är att undersöka könsmonster på förskolan och hur barn uttrycker sig runt dessa. Vi lägger också visst fokus på pedagogens roll när det gäller förväntningar och påverkan på barnen

Genus är något som ständigt konstrueras och som förändras genom att människor så som föräldrar, pedagoger och andra i samhället hela tiden påpekar vad som är förväntat

beteende av pojkar och flickor, menar Conell (2003). Här visas skillnader mellan genus och därmed vad som är det optimala sättet att vara på beroende på kön. Conell menar alltså att maskuliniteter och femininiteter inte är något man föds till utan det skapas av samhället. Han skriver vidare, att även om samhället påverkar individen så är denne också en medkonstruktör av genus. Conell hänvisar till Barrie Thornes (1993) studie som visar att ungdomar ibland tar till sig genuskoder som de tilldelats av vuxna, men ibland förkastar de dem. De skapar och prövar även egna genuskoder som ibland kan överträda den vedertagna normen om hur man skall vara när man är pojke respektive flicka. Conell menar att många människor trivs med genusuppdelningen, det vill säga man kan exempelvis trivas med feminina kläder om man är kvinna respektive maskulina kläder om man är man. Detta tog vi fasta på i vår studie, när vi undersökte vad barnen tyckte om att ha för kläder på sig. Han skriver också att det givetvis finns skillnader, exempelvis sjuksköterskearbetande män och kvinnliga soldater. Detta menar han skapar en flertydighet när det gäller uppdelningen av kvinnligt och manligt. Under samtal i samband med arbetet med self report³ ställde vi frågan vad barnen ville för framtida yrke.

Mycket av det som vi i västerländerna tar för givet som naturligt, när det gäller kön och könsroller är inte bara socialt konstruerat, utan också skapat utifrån en manlig norm, där det manliga perspektivet är prioriterat, skriver Paechter (1998). Man ser på en person som manlig eller inte manlig, det vill säga som Paechter kallar "man" eller "det andra". Bem (1993 i Paechter, 1998) beskriver att de personer som inte passar in i detta synsätt där man antingen ses som manlig eller kvinnlig, exempelvis när en man utvecklar en kvinnlig könsidentitet, ses som problematiska. Nordberg (2005) refererar till Conell (1999) som talar om "hegemonisk maskulinitet". Han menar att kvinnan är det underställda könet och att även män som inte lyder under den allmänt vedertagna mansnormen hamnar inom samma kategori som kvinnorna. Han talar exempelvis om män med homosexuell läggning och män som allmänheten tycker har kvinnliga drag. Under vår studie la vi även märke till om det fanns individer som inte följde normen, detta var dock inte vårt huvudsakliga syfte.

Ytterligare teorier

Nedan har vi kortfattat beskrivit ytterligare sätt att se på kön. Vi har dock valt att använda oss av Conell och Paechter som teoretiker, men ser ändå vikten av att synliggöra andra synsätt.

Enligt den sociala inlärningsteorin så utvecklar barnen i den sociala kontexten sina könsroller (Evenshaug & Hallen, 2005). Detta sker genom att pojkar och flickor uppmuntras att vara som den föräldern som är av samma kön. Denna teori anser vi påminner om Conell (2003) och Paechters (1998) synsätt, som vi beskrivit under studiens teoretiska förhållningssätt. En annan teori som finns om kön är den psykoanalytiska teorin som härstammar från Freud (Evenshaug & Hallen, 2005). Enligt denna teori skapas flickors och pojkars könsroller när man som barn identifierar sig med antingen pappan eller mamman.

Ytterligare ett sätt att se på barns könsroller är genom den kognitiva teorin som bland annat tar sin utgångspunkt hos Kohlbergs (1966 i Evenshaug & Hallen, 2005). Kohlberg menar,

---

³ För beskrivning av self report se metodavsnittet.

att barns skapande av rollen som flicka och pojke kommer fram, när barn tänker i olika kategorier, det vill säga man respektive kvinna. De ser sedan det lönsamma i att vara som den kategori man ingår i och att det finns en inneboende drivkraft för detta hos barnen.

Sammanfattning av teoretiskt förhållningssätt

Vi har beskrivit vårt teoretiska förhållningssätt utifrån Conells (2003) och Paechters (1998) teorier. Både Conell och Paechter menar att en persons identifikation som man eller kvinna är viktig för självbilden och för att veta hur man ska vara. De menar också att genus är något som konstrueras av samhället och som är föränderligt. Både Conell och Paechter diskuterar samhällets överordning av det manliga könet.

För att vi skulle få en större trovärdighet i val av teorier har vi även tagit del av och beskrivit ytterligare några teorier, den sociala inlärningsteorin, den psykoanalytiska teorin samt Kohlbergs kognitiva teori.

METODER

Här beskriver vi vår ansats och metoderna observation, intervju samt self report, då det är dessa metoder, som vi har använt oss utav. Vi har delvis använt oss utav litteratur som beskriver de olika metoderna som didaktiska redskap för verksamma pedagoger. Vi anser att man kan dra paralleller mellan en forskares och en pedagogs arbete, att använda sig av dessa metoder menar vi ligger i bådass intresse. Vi har redogjort för vårt genomförande där vi även har beskrivit förskolan där studien ägde rum, analys och urval. Därefter har vi beskrivit de forskningsetiska reglerna samt tillförlitlighet och giltighet.

Ansats

Vi har gjort vårt avstamp inom etnografi.

Etnografi

När man använder sig utav en etnografisk ansats innebär det att man producerar data på flera olika sätt, exempelvis observationer, intervjuer, både informella och formella samt att man studerar dokument och artefakter (Dovemark, 2007). Dovemark menar vidare, att man som etnograf skapar förståelse, ett brett perspektiv och insiktsfullhet i det man studerar. Man ska fråga sig vad det är som sker när man studerar något. Dovemark skriver att målsättningen för studien är att förstå den studerades uppfattningar och varför han/hon handlar som de gör. För att nå detta mål ska man som forskare vara inlyssnande och ta del av alla studerades syn och tolkningar. Enligt Dovemark är kärnan i etnografiska observationer. Hon menar att man studerar verkligheten, läser in sig på teorier för att sedan gå ut och studera verkligheten igen. Som forskare kan man inta olika roller som observatör. Dovemark skriver om Hammersley och Atkinson (1995) som fördjupar Junkers (1960) teori om roller. Det finns i huvudsak fyra inriktningar, "fullständig deltagare", "deltagare-observatör", "observatör-deltagare" samt "fullständig observatör". Dessa beskriver olika grader av hur delaktig man är i den situation man studerar. Som "fullständig deltagare" är man hela tiden aktiv i verksamheten och som "fullständig observatör" sitter man och följer allt som sker utan att själv vara med i och kommentera verksamheten (s.137-138).

Dovemark (2007) hänvisar till Hammersley och Atkinson (1995) som menar, att tiden som

man studerar ett fenomen, är av stor betydelse i en etnografisk studie. För att få tillförlitlig data så krävs att forskaren undersöker sin frågeställning under en längre tid. Hur mycket man är i den verksamhet som man studerar skiftar, under viss tid kanske man är där hela dagar under flera veckor medan man ibland kanske besöker verksamheten under några timmar i veckan. Jeffrey och Troman (2004 i Dovemark, 2007) menar att tiden man är ute och producerar data kan indelas i tre olika kategorier. Den första kallar de för "en kompakt form" då är man ute i verksamheten och studerar i stort sett hela tiden. Man försöker här få en bred bild av det fenomen man studerar. Denna form räcker dock inte i forskningsarbetet. Man behöver även använda den "periodiska formen" för att tränga djupare in i de studerades syn och uppfattningar. I denna fas gör man en djupdykning för att förstå något visst i det man undersöker. Vi har även den "återkommande formen", denna metod fungerar om man vill undersöka något speciellt som händer under en viss tid på året eller under verksamhetsdagen, till exempel i samlingsituationer på en förskola. Eftersom vi har haft en tidsbegränsning för vår studie har vi inte kunnat följa etnografins tidsaspekt, utan vi har varit ute på fältet under två veckors tid. Vi har vårt avstamp inom etnografi och använder oss i vår studie av andra delar inom denna ansats.

Observation

Lökken och Söbstad (1995) beskriver observation som "uppmärksam iakttagelse" (s.36). Observationer kan enligt Kihlström (2007c) förekomma på många olika sätt. Den mest förekommande formen är dock att skriva löpande protokoll. Observationer kan också ske på ett mer strukturerat sätt, där man innan man börjar sin observation har bestämt vilka situationer man ska studera. Alla individer observerar varje dag i sin yrkesroll, detta med hjälp av sina sinnesorgan (Lökken & Söbstad, 1995). Lökken och Söbstad menar att genom att utföra skriftliga anteckningar får man sedan möjlighet att analysera dessa. De anser också att man inte kan ta in alla intryck på en gång, utan man måste fokusera på fenomenet man vill studera. Vidare kan man dock se det som händer runtom kring som ytterligare upplysningar som faktiskt kan ha betydelse för det man observerar.

Kvantitativ observation skiljer sig från kvalitativ observation. Den kvalitativa observationsmetoden går ut på att man ser delar som en del i en helhet, den innebär också att man fokuserar på den sociala interaktionen mellan människor. Den kvantitativa metoden däremot går ut på att man tittar på individen en och en och inte så mycket på samverkan människor emellan. I den kvalitativa observationen kan man också välja att lägga fokus på det som skett före och efter observationen. Kvantitativa observationer är ofta korta och förekommer flera gånger medan kvalitativa observationer kan föregå under en längre tid (Lökken&Söbstad,1995). I vår studie använder vi oss av kvalitativa observationer, vi försöker se barnet ur ett helhetsperspektiv, där samverkan mellan människor är av betydelse.

En observation kan vara både öppen och dold, menar Lökken och Söbstad (1995). Om observationen är öppen, vet de individer som ingår i undersökningen att de är observerade, detta är dock inte fallet om observationen är dold. En observation kan också vara ett mellanting mellan dessa. Författarna skriver vidare, att om observationen är helt öppen kan detta medföra, att man inte får tillförlitlig information som forskare. De tar också upp problematiken med helt dold observation som kan uppfattas som oetiskt. Observationerna som vi genomförde var delvis öppna eftersom personalen och föräldrarna informerats om

vårt syfte. Vi var heller inte medvetna om hur mycket de i sin tur hade berättat för barnen om vad vi observerade.

Rönnerberg (1978 i Lökken & Söbstad, 1995) anser att det kan vara viktigt med förberedelse inför kommande observation. Det kan till exempel innebära att man får tillstånd av myndighet att observera. Som blivande förskollärare skriver Rönnerberg att det kan innebära att man hämtar kunskap från en teori som man kan knyta an till det man ska observera. Vi hade både fått tillstånd av vårdnadshavare samt studerat genusteorier som underlag för vår undersökning.

Lökken och Söbstad (1995) skriver att man bör vara medveten om att observationer tar tid. Det krävs papper, penna och en god mental och fysisk kondition för att kunna göra observationer, menar Patton (1984 i Lökken & Söbstad, 1995). Dovemark (2007) beskriver olika typer av anteckningar, fältanteckningar, loggboksanteckningar och dagboksanteckningar. Fältanteckningar består av nedskrivet material av det du upplever i verksamheten, när dessa renskrivs efter en dags arbete blir det till en loggbok. Loggboken kan sedan utvecklas till en dagbok där du reflekterar mer kring det upplevda. Dovemark menar att här finns det plats för egna tankar och emotioner kring det observerade.

Intervju

Inom etnografin använder man sig av två typer av intervjuer, den informella och den formella intervjun. Informella intervjuer eller samtal förekommer i direkt samband med det upplevda som observerats. Formella intervjuer är en planerad form där man bestämt plats och tid. En skillnad mellan formell och informell intervju är att det vid en informell intervju inte bör förekomma bandspelare, papper och penna då detta kan "tysta" den intervjuade (Beach 1997 m.fl. i Dovemark, 2007).

Intervju är ett kvalitativt redskap som Backman (1998) skriver kräver en hel del av den som intervjuar. Doverborg och Pramling (2001) anser att rummet för intervju är viktigt. Det ska vara en plats där man kan sitta ostört, detta för att barnet ska kunna hålla uppe koncentrationen. Våra intervjuer som genomfördes i samband med self report ägde rum i skolans bibliotek eftersom vi ansåg detta var en lugn plats där vi kunde sitta utan att bli störda. Vi uppskattar att intervjuerna tillsammans med self report i genomsnitt tog tio till femton minuter per barn. Malmqvist (2007) skriver att kvalitativa metoder innebär att man som undersökare är inlyssnande och tar till sig vad den intervjuade säger. Detta för att man som intervjuare inte ska styra den man ställer frågor till. Han beskriver att en öppenhet är viktig. Kihlström (2007b) menar att det som blivande lärare är viktigt att lära sig att göra barnintervjuer. Man kan på detta sätt komma åt barns uppfattningar om ett visst fenomen eller område. På detta sätt får vi en utgångspunkt för vårt arbete. Kihlström (2007a) refererar till Larsson (1984) och Marton (1994) och skriver, att man inte ska ha för mycket frågor färdigställda innan intervjun och slaviskt följa dessa, utan man ska mer intervjuar i formen av ett öppet samtal. En intervju är en interaktion mellan två parter som inte är jämställda (Lantz, 1993). Den ena ställer frågor som den intervjuade ska svara på. Dessa svar tolkas och reflekteras det sedan kring. Det som uttrycks genom exempelvis kroppsspråk kan komma att analyseras, om det är värdefullt för syftet.

Som forskare kan man välja mellan att intervjuar ett eller flera barn samtidigt, skriver

Doverborg och Pramling Samuelsson (2001). Vilket man väljer beror på vad man har för syfte med undersökningen. Vill man ta reda på det individuella barnets uppfattning är det att föredra att göra en enskild intervju. Vill man däremot frammana ett samspel där barnens svar väcker nya tankar hos varandra är gruppintervju att föredra. De menar att det finns en del att reflektera över när man väljer att göra en gruppintervju, en fråga att ställa sig är om alla barn kommer till tals. Kan det vara så att vissa barn går in i roller som påverkar svaren? Här kan det vara viktigt att tänka på gruppkonstellationen. Författarna diskuterar fördelen med att intervjua i grupp då detta kan utvidga barnens förståelse för olika sätt att tänka. Vi har valt att vid self report göra enskilda intervjuer, eftersom vi ville ge alla barn lika möjligheter att komma till tals.

Doverborg och Pramling Samuelsson (2001) har mött pedagoger som tycks tveksamma till att man tar barnet ut från gruppen och in i ett annat rum för att där intervjua barnet enskilt. De menar dock att barnen brukar vara positiva till detta då de får pedagogens hela koncentration. De menar vidare att det finns svårigheter med att intervjua barn och att det krävs erfarenhet från tidigare intervjuer för att kunna göra ett gott arbete. Många gånger upptäcker man efter intervjun att man skulle ha ställt frågorna på ett annorlunda sätt och varit mer inlyssnande. Detta menar de att man kan motverka genom att man förbereder sig med att testa frågorna på ett eller flera andra barn. Märker man att frågorna missuppfattas har man då chans att omformulera dem. Vi diskuterade våra frågeställningar till barnen tillsammans med studiekamrater och handledare innan vi påbörjade fältarbetet. Detta för att få relevanta frågor i förhållande till vårt syfte samt frågor som var lätta att förstå för barnen.

Det är viktigt att ge barnen tid att tänka ut svar, menar Doverborg och Pramling Samuelsson (2001). De menar att man kan börja ställa öppna frågor för att sedan göra dessa mer exakta, det vill säga göra en djupdykning för att få reda på så mycket som möjligt. Författarna skriver också att det är av vikt hur man börjar en intervju. Med fördel har man sin startpunkt i något som barnet känner till. De menar också att frågor som bara kan besvaras med ja respektive nej inte skall förekomma, då detta egentligen inte ger någon information om barnets uppfattningar. Det är positivt att ställa frågor som går ut på att man ber barnen berätta om något specifikt. De skriver också att man ska vara försiktig med att man som intervjuare mer intar rollen som en förhörare. Man får ut mer information om intervjun intar formen av dialog. Detta resonemang utgick vi ifrån när vi utarbetade våra frågor. Exempel på frågor som vi ställde till barnen var "Vad tycker du om att leka med?", "Leker dina pojkkompisar respektive flickkompisar samma lekar?" samt "Vad tycker du om för färger". Vi försökte att välja frågor av en öppen karaktär, detta för att få barnen att berätta, och på det viset undvika att ta rollen som förhörare. Det är av stor vikt att man reflekterat kring barnens svar för att intervjun ska få en mening, menar Doverborg och Pramling Samuelsson (2001).

Self report

Davidsson (2007) menar att man som forskare kan uppmana en person att skriva en text eller teckna en bild och sedan analysera denna. Hon skriver vidare att "Self report står i det här sammanhanget för att individen har skrivit texten själv utifrån en relativt öppen ingångsfråga" (s.71). Eftersom barnen i vår undersökning inte kunde skriva bad vi dem istället att rita. Self report kan användas bland annat genom att den tillfrågade får göra en teckning där man fokuserar på undersökningsområdet (Davidsson, 2007). Barnens

teckningar blev sedan föremål för vår analys. Davidsson skriver att Giorgi (i Bachelor & Joshi, 1993) anser att det är viktigt att ha en klar fråga till informanterna eftersom man som forskare inte har möjlighet att svara på eventuella frågor. Vi kom dock ifrån detta problem då vi satt med barnen när de ritade svar på vår fråga. Davidsson skriver vidare att frågeställningen skall utformas på sådant sätt att individens inställningar och det den upplever kommer i centrum. Davidsson (2007) refererar till Moscovici (1994, 2000) som menar, att self report är användbart, då den ger mer tid för reflektion än vad intervjutillfällena kan göra. Följden i intervjun kan bli att man får ett oövertänkt svar vilket minimeras i self report sammanhang. Våra förutfattade meningar om vårt forskningsområde påverkar vår förmåga att ställa frågor, menar Davidsson (2007). Hon skriver om vikten av att ha en väl övervägd frågeställning, detta eftersom frågan inverkar på vad man får för svar. Self report kan vara ett redskap då man som pedagog vill undersöka barnens uppfattningar kring något speciellt område, menar Davidsson (2007). Detta är ingenting som skall värderas i perspektivet godkänt eller icke godkänt, utan här är man endast ute efter att få kunskap kring barnets livsvärld. Det är viktigt att de svarande ges tid att sitta ostört och att inte forskaren påverkar deras utsagor anser bland annat Strömberg (1999 i Davidsson, 2007). Eftersom vi satt tillsammans med barnen under self report var det betydelsefullt att vi tänkte på att vi inte påverkade deras svar i en viss riktning vid eventuell kommunikation med barnen. När det gäller forskningsetiska regler menar Davidsson (2007) att vid användandet av self report gäller samma regler som vi beskriver nedan. Detta innebär för oss att teckningarna som samlats in behandlas konfidentiellt.

Forskningsetiska regler

Här beskriver vi vilka regler som gäller för att forskningen skall vara etisk samt hur vi kommer att följa dessa.

När man forskar finns det fyra regler som man måste följa. Den första regeln innebär att man informerar medverkande personer om varför de är med i undersökningen samt att det är frivilligt. Denna regel kallas för "informationskravet". Man skall också uppfylla det som kallas för "samtyckeskravet", vilket innebär att den medverkande skall godkänna deltagandet i undersökningen. När det gäller barn hämtas detta godkännande från vårdnadshavare. Man måste även nå upp till kravet på "konfidentialitet" vilket innebär att medverkande är anonyma. Det sista kravet innebär att man endast får använda sig av de insamlade uppgifterna i sin undersökning, detta krav kallas för "nyttjandekravet" (Vetenskapsrådet, 2008).

Vi har bett om tillstånd för observationer och intervjuer hos målsman för barnen. Vi har även fingerat namn på barn, pedagoger och förskola som ingått i vår undersökning och på det sättet uppfylldes konfidentialitetskravet. Efter att ha analyserat det insamlade materialet kommer vi att förjura detta i en dokumentförstörare. Därmed kommer detta inte att kunna användas i något annat syfte än i vår undersökning och då uppfyller vi nyttjandekravet. Vi kommer dock att spara materialet under några månader för att kunna garantera för examinatorn att undersökningen faktiskt är gjord. Lökken & Söbstad hänvisar till Arvidsson (1974) som menar att information efter användandet skall förstöras. Vi informerade personal, barn och vårdnadshavare om vår undersökning, detta för att följa informationskravet. Barnen fick också information att det var frivilligt att delta i vår studie,

vi respekterade också om barnen ville leka ostört utan vår närvaro, detta för att uppfylla samtyckeskravet (Vetenskapsrådet, 2008).

Genomförande:

Vi valde att göra undersökningen på en förskola som vi båda haft kontakt med tidigare, men dock inte haft någon längre verksamhetsförlagd utbildning på. Efter att ha valt ut förskolan där vi ville genomföra vår undersökning så kontaktade vi personalen. Vi informerade dem om syftet med undersökningen, vad vi ville studera och vilka som vi ville skulle ingå i studien. Personalen var positiv till att vi genomförde vår undersökning på deras avdelning och gav därmed tillåtelse till detta. I och med detta uppfyllde vi informationskravet och samtyckeskravet (Vetenskapsrådet, 2008).

Efter att vi lämnat ut information om studien samt blankett om föräldramedgivande till personalen vidarebefordrade de detta till vårdnadshavare på ett föräldramöte. Vårdnadshavarna hade då tillfälle att ställa frågor angående studien till personalen. Våra telefonnummer fanns också skrivit på missivbrevet (se bilaga 1), detta gav vårdnadshavare möjlighet att kontakta oss vid frågor. Detta ansåg vi vara en del av Vetenskapsrådets (2008) informationskrav för att föräldrar skulle ha möjlighet att eventuellt få mer information om studien.

Studien ägde till största delen rum under en tvåveckors period och vi besökte förskolan under åtta dagar. Den första dagen inleddes med att vi vid samlingen presenterade oss för barnen och berättade att vi skulle finnas med en tid och observera dem i verksamheten. Vi informerade också barnen om möjligheten att säga nej till vår närvaro vid specifika tillfällen då de inte ville bli störda. Detta ansåg vi vara viktigt för att kunna uppfylla samtyckeskravet (Vetenskapsrådet, 2008).

Under dessa veckor genomförde vi self report med tio barn. Detta genomförande bestod i att en av oss satt ner tillsammans med ett barn och ställde två huvudfrågor (se bilaga 3) som barnet fick rita till. Vi valde att endast vara en vuxen under self report med hänsyn till Doveborg och Pramling Samuelssons (2001) resonemang om att den vuxna alltid har ett överläge över barnet. Om vi hade valt att närvara båda två under samma self report anser vi att vi hade förstärkt detta överläge. I förberedandet av studien diskuterade vi även för- och nackdelar med att samtala med barnen enskild eller i grupp under self report. Enligt Doveborg och Pramling Samuelsson så är en av fördelarna med gruppsamtal att barnen kan utveckla varandras tankar och på det viset föra samtalet vidare. De skriver också att individerna i gruppen därmed influerar varandra. Författarna menar att det är betydelsefullt att man som pedagog reflekterar över om barnen får samma möjligheter att uttrycka sig vid ett gruppsamtal eller om vissa barn hamnar i bakgrunden. Vi vägde för- och nackdelar mot varandra och kom till slutsatsen att enskilt samtal vid self report var att föredra för vår studie, då vi ville ge alla barn samma möjlighet att komma till tals.

Vi var noga med att förbereda barnen för vad som skulle ske under self report, att de skulle få rita och prata med oss och att syftet var att hjälpa oss i vårt arbete. Enligt Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) är det viktigt att tala om vad dialogen ska innehålla och avsikten med denna. De påtalar också vikten av att man är engagerad i det barnet säger under samtalet. Detta visade vi genom ögonkontakt, att vi antecknade och att vi använde

bekräftande ljud till det barnen sa. Vi ställde också ett antal frågor i samband med genomförande av self report. De flesta frågor ställdes efter att barnet ritat klart, dock kunde vissa frågor ställas under tiden. En följdfråga som vi ofta ställde var ”hur kommer det sig att...?”. Enligt Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) är ordet ”hur” användbart för att barnen skall fortsätta sitt resonemang om något fenomen. Detta tog vi fasta på under samtalen i samband med self report. Vi valde att använda oss av en blandning av informell- och formell intervju vid self report. Eftersom vi hade bestämt tid och plats samt att vi även använde oss av papper och penna för att kunna anteckna direkt blev samtalen till mer av den formella karaktären. Dock användes ingen bandspelare av anledningen att det skulle bli en mer avslappnad situation för barnen och därför får intervjun också en informell karaktär. Vi valde att genomföra self report i skolans bibliotek för att få en lugn plats avskild från verksamheten. Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) skriver om vikten av att välja en lugn plats vid barnintervjuer och detta har vi alltså tagit hänsyn till.

Den empiriska studien innefattade även observationer som inkluderade informella samtal. Vi hade dock papper och penna med oss under hela tiden och antecknade så snabbt tillfälle gavs. Detta innebar att vi ibland antecknade även under samtal. Vi var dock medvetna om Beachs (1997 m.fl. i Dovemark, 2007) resonemang om, att anteckningsmaterial kan vara ett hinder i samtalet, då detta kan tysta den intervjuade. Vi ansåg dock att fördelen med att kunna anteckna direkt i samband med samtalet för att komma ihåg dialogen vägde tyngre. I observationerna tog vi rollen som observatör - deltagare i de flesta fall, de olika observatörsrollerna beskriver Dovemark (2007) och hon hänvisar då till Hammersley och Atkinson (1995). I något fall intog vi rollen som deltagare-observatör, detta när barnen bjöd in oss i leken eller i något fall, då vi kände att vi kunde komma längre i vår observation, om vi deltog i större utsträckning. Detta för att vi skulle få en acceptans till vår närvaro. Våra observationer fick formen av både kvantitativ- och kvalitativ observation. Det vill säga vi studerade både barnet enskilt och barnet i det sociala samspelet. Vi blandade även korta observationer med observationer under längre tid. Om dessa skillnader skriver Lökken och Söbstad (1995). Dessa författare skriver också om öppen- och dold observation. Våra observationer hade en delvis öppen karaktär, detta innebar att barnen visste om att de blev observerade, dock visste de inte syftet med vår undersökning. Även personalen var medveten om observationer och syfte, dock inte precisa frågeställningar. Eftersom vi informerat personal och föräldrar om vårt syfte visste vi inte heller hur mycket de i sin tur berättat för barnen om vår undersökning.

Under dessa två veckor hade vi möjlighet att delta i när arbetslaget fick handledning av kommunens genuspedagog. Vi fick här insyn i personalens engagemang i genusfrågor.

Platsen för vår studie

Vi har gjort vår produktion av empiri på en förskoleavdelning med barn i åldrarna tre till fem år. På avdelningen gick nitton barn, åtta är flickor och elva är pojkar. Här arbetade fyra förskollärare samt en barnskötare. Det var i grunden tre förskollärartjänster på hundra procent. Barnskötaren hade en resurstjänst på trettiofem procent. På avdelningen hade speciellt två förskollärare arbetat mycket med genusfrågor tidigare terminer och detta levde kvar i arbetslaget. Personalen fick handledning av kommunens genuspedagog vid olika tillfällen.

Förskoleavdelningen låg i en byggnad där det också fanns skol- och fritidsverksamhet samt ytterligare fyra förskoleavdelningar. Här fanns även en lekhall⁴ som ibland används av förskoleavdelningen, denna låg i samma byggnad men inte i direkt anknytning till avdelningens egna utrymmen. Avdelningen bestod av en tambur där barnen hade egna hyllor med bilder på sig själva och sitt namn. I anslutning till tamburen fanns också två toaletter som användes av barnen. När man passerade tamburen kom man in i ett rum som användes för måltider, datoranvändning och bokläsning, det fanns även lekmaterial såsom lera och leksaksdjur. I ett avdelat hörn av rummet fanns köksutrymme med spis och diskbänk. Huvudmålet tillagades i ett skolkök som låg i samma byggnad förskoleavdelningen. På förskolan fanns också ett större rum som är uppdelat i dockvrå och byggvrå samt två bord. Här fanns spel, pussel, pärlor och pärlplattor samt annat lekmaterial. I dockvrån fanns till exempel dockor, leksaksbord med sittplats, docksäng, strykbräda, leksaksspis med tillbehör och utklädningskläder. I anknytning till detta rum fanns ett litet utrymme som användes för att snickra, detta rum var för det mesta låst och användes endast vid speciella tillfällen. Bredvid detta utrymme fanns ett rum för skapande aktiviteter, detta rum kallades för ”målarum”. Avdelningen hade ytterligare ett rum som används till samling och fri lek. I detta rum skedde även den dagliga vilan, där barn fick möjlighet till massage och avslappning. Här fanns också en soffa.

Analys

Efter två veckors empirisk studie, då vi även till viss del bearbetat den insamlade empirin med renskrivning och reflektioner, började vi analysera genom att dela in empirin under olika temarubriker samt finna mönster i materialet. Vi valde att inte göra skillnad på om aktiviteter ägt rum i inomhus- eller utomhusmiljö, detta för att det skulle ge ytterligare en dimension till arbetet som skulle varit tidskrävande, detta var heller inte syftet med vår undersökning.

Vi har vid bearbetning av materialet fingerat barnens och pedagogernas namn. Lökken och Söbstad (1995) skriver om vikten av anonymitet för att information om enskilda barn och förskolor inte skall kunna delges obehöriga. Vi jämförde i vår studie inte olika åldersgrupper, men valde ändå att skriva barnens åldrar, eftersom vi anser att åldershänvisning kan ge läsaren en bredare förståelse.

Vid analysen av self report använde vi oss av olika färger för att stryka under i vårt råmaterial vad som hamnade under respektive rubrik. Vi använde blått för kläder, grönt för frisyr, orange för yrke och guld för lek. Observationer och informella samtal som skrevs ned som fältanteckningar analyserades också med hjälp av olika färger och symboler.

Urval:

Vår studie har gjorts på en förskoleavdelning, då vårt syfte var att undersöka barns könsmönster hos barn i förskoleåldern och inte jämföra olika förskolor. Vi ville också tillbringa så långt tid som möjligt på en och samma förskola för att få tyngd i det insamlade materialet och även för att det också tar tid att få acceptans för sin närvaro. Enligt Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) är det vid barnintervjuer betydelsefullt att man

---

⁴ Ett större utrymme med lekmaterial såsom rutschkana och mjuka kuddar man kan bygga saker med.

bekantat sig med individerna på förskolan och dess verksamhet. Med hänsyn till detta ansåg vi att tidsramen inte räckte till för att få en god studie på flera förskoleavdelningar.

Vid self report valde vi ut barn i åldrarna fyra till fem år för att få ut mer information, detta för att vi ansåg att den verbala uttrycksförmågan stärks med stigande ålder. Tio barn valdes ut eftersom vi menade att detta var vad vi skulle kunna analysera med tanke på vår tidsbegränsning.

Vid observationer och informella samtal involverades alla barn som var närvarande vid dessa tillfällen. På det viset ansåg vi att vi fick en bredd i det insamlade materialet.

Till viss del observerade vi även pedagogernas förhållningssätt gentemot barnen, eftersom deras handlande även påverkar barnen och därför inte går att bortse från. Vid tillfället för studien arbetade även vikarier på förskoleavdelningen vid olika tidpunkter och blev därmed också de observerade.

Tillförlitlighet och Giltighet

Det var av stor vikt att vi inte gjorde vår undersökning på en plats där vi tidigare haft en längre tids verksamhetsförlagd utbildning. Detta därför att vi då kunde ha en förutfattad mening om barnen och en möjlig partisk relation till hur pedagogerna arbetade. Detta tog Davidsson upp i sin föreläsning⁵, då hon pratade om tillförlitlighet och giltighet. Förskolan som vi valde att göra vår undersökning på hade endast en av oss varit på under ett fåtal dagar då observationer gjorts i ett annat syfte.

Doveborg och Pramling Samuelsson (2001) diskuterar tillförlitligheten i barnintervjuer och menar, att för att resultatet skall bli tillförlitligt är det av vikt, att man som intervjuare kan bygga vidare på barnens svar genom att precisera sina frågor då svaret är oklart eller då man vill få ytterligare information. När vi samtalade med barnen, både i samband med self report och under observationer, var vi noga med att följa upp barnens svar genom att ställa följdfrågor. Vi har även i vissa fall gått tillbaka och frågat barnen då vi varit osäkra på vad barnen hade ritat under self report. Detta minimerar risken för att vi dragit ogrundade slutsatser. I våra samtal med barnen har vi också försökt att undvika att ställa ledande frågor. Betydelsen av detta för att få ett tillförlitligt underlag diskuteras av Doveborg och Pramling Samuelsson. Vid ett tillfälle då en fråga blivit något ledande har vi medvetandegjort läsaren om detta.

Dovemark (2007) skriver att för att få giltighet i studien skall man noga granska de data som producerats samt sitt eget analysarbete. Hon menar att denna reflexivitet innebär att man reflekterar kring om materialet skulle kunna tydas på ett annat sätt som ökar tillförlitligheten. Vi anser att vi hade fördel i analysarbetet då vi reflekterade tillsammans och ibland såg materialet på olika sätt och på det viset vidgade våra vyer. Dovemark beskriver vidare vikten av att man som forskare reflekterar över sina egna ståndpunkter och hur dessa påverkar analysen, med andra ord att man intar ett reflexivt förhållningssätt. Vi dokumenterade våra förutfattade meningar och var under hela forskningsarbetet medvetna om dessa och att de oundvikligen påverkat oss till viss del. En studies giltighet förstärks när

---

⁵ Davidsson, Birgitta, föreläsning, 080425

texterna diskuteras av andra (Dovemark, 2007). Detta uppfyller vi genom att vi har ingått i en grupp där studenter och handledare tillsammans med oss har reflekterat över vårt material.

Sammanfattning av metod

Sammanfattningsvis har vi beskrivit etnografi som ansats, eftersom det är här vi haft vår utgångspunkt för studien. Etnografi som ansats innebär ofta att man som forskare observerar och att man försöker skapa en bred förståelse i det som man studerar. Vi har även beskrivit olika observatörsroller och hur tiden för fältarbetet kan indelas i olika kategorier. Därefter följde avsnitt där observation, intervju och self report skildrades som verktyg för vår studie. Vi har också tagit upp skillnader mellan kvalitativa – och kvantitativ observationer samt skillnaden mellan öppna och dolda observationer.

Vi beskrev intervju som metod och då tagit upp skillnaden mellan informella - och formella samtal. Vi har också beskrivit hur man genomför en intervju och vad som är viktigt att tänka på.

Self report är en tredje metod som vi diskuterat i det här avsnittet, där man som forskare kan lämna ut en frågeställning som en individ får besvara. Self report kan vara ett användbart redskap, då man vill undersöka ett barns uppfattningar om ett viss fenomen.

Genomförande av undersökningen har beskrivits, det vill säga hur vi gick till väga då vi informerade, observerade, samtalade med barnen samt hur det gick till när vi genomförde self report. I samband med detta har vi också redogjort för platsen för vår studie, detta genom att beskriva förskolan där vi utförde undersökningen. Läsaren får då en inblick i och bakgrund till studien vi utfört. Vi har även beskrivit vår analys av det insamlade materialet, hur vi strukturerade upp materialet genom olika tematiseringar. Därefter har vi delgett läsaren vårt urval, det vill säga vårt val av förskola, val av ålder på barn, samt hur många barn som skulle ingå vid utförande av self report

De forskningsetiska reglerna har också beskrivits i metodavsnittet. Dessa beskriver hur vi som forskare ska gå till väga för ett etiskt arbetssätt. Därefter har vi också beskrivit hur vi har uppfyllt dessa krav.

För att studien ska få en tillförlitlighet och anses som giltig, har vi diskuterat även detta område och vad man som forskar skall tänka på för att uppnå dessa mål. Det innebär bland annat att man reflekterar kring det insamlade materialet och om det kan tydas på flera sätt samt att man preciserar sina frågeställningar vid barnintervjuer om detta behövs.

RESULTAT

Vi har i detta avsnitt beskrivit vårt resultat och har valt ut olika tema för att strukturera och för att göra det lättöverskådligt för läsaren. Resultatet redovisas under rubrikerna: ”Könsdifferentierad lek”, ”Pojkdominas vid samlingsituationer”, ”De hjälpsamma flickorna”, ”Könsmarkering genom yttre attribut” och ”Omhändertagande flickor – framtida yrkesval”. Vi har också valt att skriva ut barnens ålder efter det fingerade namnet, till exempel Elof (4), där siffran fyra står för åldern fyra år.

Könsdifferentierad lek

En knapp majoritet av flickorna svarade docklek när vi frågade vad flickor lekte med eller tyckte om att leka med. Ett annat svar som gavs var familjelek⁶. Det vi såg under våra observationer var dock, att flickorna inte ägnade sig åt lek med dockor och inte vid något tillfälle befann sig i dockvrån. Däremot tillbringade en pojke, Elof (4), tid i dockvrån vid två tillfällen.

Elof befinner sig i dockvrån, han leker att han stryker och bjuder in mig (observatör) i leken.

Observatör: Brukar pappa och mamma stryka hemma?

Elof: Ja, mamma och pappa, inte pappa.

Observatör: Brukar inte pappa stryka? Vem brukar stryka?

Elof: Mamma.

Observation

Elof (4) hade en bild av att det var mamma som strök i hemmet, Elof valde dock att stryka i dockvrån.

Andra lekar som nämndes av flickorna var dans, gömme, cirkus, utklädnings, frisör och sjukhus, även bilar nämndes som en lek som lektes ibland. Våra observationer visade att flickorna i stor utsträckning ägnade sig åt att rita, pärla samt familjelek⁷. En knapp majoritet av pojkarna svarade, att pojkar lekte med bilar. Andra lekar som nämndes av pojkarna var Star Wars Lego, spel, klossar samt lek som "action-figurer"⁸. Under ett informellt samtal med Nils (3) som inte deltog vid self report, berättade han, att han tyckte om att leka med en flickkompis och att de brukade pussla, cykla, leka sjukhus och frisör. Det som pojkarna lekte med mest var olika fordon, att man var någon form av "action-figurer", exempelvis Super Mario, bråklek⁹ samt att de skapade med pärlor¹⁰. Ingen av pojkarna nämnde dock att de tyckte om att skapa med pärlor, däremot berättade en av flickorna, att pojkar tyckte om att skapa med pärlor. Andra aktiviteter som flickorna trodde att pojkar tyckte om var till exempel att leka Spiderman, bygga med Lego och klossar. Pojkarna trodde att flickorna tyckte om att leka familjelek, titta på "prinsessfilm", rita och spela spel. Pojkarna hade dock svårare än flickorna för att benämna vad motsatt kön tyckte om för lek, då de ofta inte hade svar på frågan. En pojke sa att han inte ville fråga vad flickorna tyckte om.

Vid ett tillfälle lekte Patrik (5), Johan (5) och Filip (5) Star Wars¹¹. De slogs med kuddar. De fick inte använda kuddarna till att slåss med för pedagog Ann-Sofie. Hon sa till dem

---

⁶ Rollek där barnen agerar olika roller ur en familj

⁷ Familjelek är rollek där man agerar olika individer ur en familj.

⁸ Figurer med speciella krafter som bland annat förekommer i filmer och tv-spel. Exempel på sådana figurer kan vara Batman, Spiderman och Super Mario.

⁹ Lek där barnen bråkar på låtsas genom fysisk aktivitet.

¹⁰ Använder sig utav pärlor och pärlplattor.

¹¹ De lekte att de var onda och goda figurer ur en medieprodukt som bland annat finns som tv- spel och film.

detta. Pojkarna tog till sig pedagogens resonemang och fortsatte leken utan kuddarna. Vid detta tillfälle interagerade pedagogen också med fyra flickor i lekhallen, då de lekte en form av familjelek. Pedagog Ann-Sofie deltog i leken som mormor och uttryckte att prinsen behövde räddas av en modig prinsessa. Efter en stund sa hon ytterligare en gång, att prinsen behövde räddas av modiga flickor. Ines (4) som tidigare uttryckt att hon var storebror sprang iväg för att rädda prinsen. Pedagog Ann-Sofie bekräftade efter en stund hennes handling och berömde denna genom att säga: "Åh, vad bra Ines, räddar du prinsen!".

I ovanstående utdrag kan man se att pojkars och flickors lek här skiljde sig åt, då flickorna lekte en form av familjelek medan pojkarna ägnade sig åt lek som "action-figurer". Pedagog avbröt pojkarnas beteende och hon uppmuntrade flickorna i deras lek. Med utgångspunkt i våra observationer kan vi se att barnen till största delen lekte uppdelat flickor och pojkar, det vill säga barnen lekte sällan tillsammans med barn av motsatt kön.

Vid ett tillfälle lekte Ali (4), Nils (3) och Mohammed (3) i en koja som de byggt.

En fjärde pojke kommer in i rummet och börjar "bråkleka" mot en av de andra pojkarna... Pojkarna sätter sig i en koja som de byggt och börjar äta på låtsas... Pojkarna springer ut ur rummet. Pedagog Annelie ber dem sluta springa och att gå tillbaka till kojans. Pojkarna kommer tillbaka och pedagog uppmuntrar barnen att fortsätta att leka i kojans. Pedagog Annelie börjar leka med pojkarna.

Pedagog Annelie: Kan ni bjuda mig på mat?

Ali: Ja, kom in!

Observation

Pedagogen försökte i detta exempel få pojkarna att fortsätta sin lek i kojans och hon bad dem också att sluta springa.

Både flickor och pojkar skapade med pärlor vid ett flertal tillfällen. Vi såg att två av pojkarna gjorde "action-figurer" med pärlor däremot gjorde inga flickor detta. Observationerna visade också att en pojke, Nils (3), en gång pärlade med endast rosa pärlor, han berättade då att han tycker om rosa. Två andra pojkar sa vid ett tillfälle till observatören, att de inte ville använda de rosa pärlorna, när denna frågade om detta. En av pojkarna uttryckte då att rosa är en "tjefärg". Vid ett annat tillfälle då barnen ägnade sig åt skapande aktivitet uttryckte Ali (4) att han tyckte om färgen lila, då en vikarie sa att detta var konstigt, sa Ali (4) att Nils (3) också tyckte om den färgen. Vi observerade att både flickor och pojkar valde att måla och rita vid flera tillfällen. Vid ett tillfälle satt en observatör i "målarummet" och samtalade med två flickor Ida (5) och Helena (5).

Observatör: Vad tycker du om att rita för något?

Ida: Lite olika.

Observatör: Svärd?

Ida: Nej, inte så mycket "kill-grejer".

Observatör: Jaha, vad är "kill-grejer" för något?

Ida: Spiderman.

Helena kommer också in i målarummet och observatören frågar vad hon tycker om att rita för något.

Helena: Katt.

Observatören frågar om hon förutom att tycka om att måla katter gillar att rita Spiderman och svärd.

Ida och Helena tittar på observatören och ler.

Ida: Nä, Helena tycker inte heller om "kill-grejer".

Observation/informellt samtal¹²

Ida (5) uttryckte att flickor och pojkar tyckte om att rita olika saker. Våra observationer av barnens ritande visade dock inga mönster på detta.

Pojkdominans vid samlingsituationer

Vid ett flertal tillfällen observerades olika samlingsituationer. Vi kunde se att det var fyra pojkar som var dominerande vid dessa tillfällen. Dessa pojkar sökte interaktion med pedagogerna och de fick också uppmärksamhet för oönskat beteende. Detta oönskade beteende kunde vara att pojkarna slogs, gjorde ljud eller drog ner varandra på golvet. Pedagogerna gav vid flertalet tillfällen pojkarna tillsägelse, endast vid ett fåtal tillfällen ignorerades pojkarnas oönskade beteenden. Det var dock inte alla pojkar som tog mer utrymme än flickorna. Övriga pojkar och flickor i gruppen protesterade inte mot att vissa pojkar tog extra stort utrymme. Följande observation är ett utdrag ur anteckningar från en av samlingsarna som observerades:

Markus (4) och Patrik (5) lägger sig på golvet. En av pedagogerna ber dem sätta sig upp. Patrik går tvärs över golvet och byter plats... Pedagogerna ber honom komma tillbaka till sin plats, Patrik svarar att han inte tänker göra detta. Pedagog Monica svarar att det inte är okej. Patrik kommer tillbaka till sin plats... Markus lägger sig på golvet igen och pedagog Monica ber honom sätta sig upp. Han sätter sig då upp, men lägger sig sedan igen... Markus ställer sig upp och går bort till en annan plats i rummet, han får då tillsägelse av en pedagog.

Observation

Vi menar att denna observation belyste hur en del pojkar tog stort utrymme vid samlingsituationerna och fick uppmärksamhet av pedagogerna genom sitt oönskade beteende.

Ett tillfälle avvek från de övriga där fyra pojkar hade en tydlig dominans. Detta var ett tillfälle då barnen fått välja antingen skapande verksamhet, faktastund¹³ eller experiment som aktivitet. Vid faktastunden som kunde liknas som en form av samling tittade fyra barn, två pojkar och två flickor, och en pedagog på grodor i storbild¹⁴. Under denna aktivitet

---

¹² Vi är medvetna om att frågan om Ida tycker om att rita svärd kan ses som ledande. Vi tycker ändå att samtalet är viktigt för resultatet då detta talar om hennes beskrivning av "killgrejer".

¹³ Faktastund innebär att pedagogerna valt ett fenomen som diskuteras tillsammans med barnen, vid detta tillfälle diskuterades grodor.

¹⁴ Bilder ur en bok förstordes upp på väggen.

stälde pedagogen frågor om grodor, flickorna och en av pojkarna svarade snabbt och högt på dessa frågor. Den andra pojken däremot svarade inte på några frågor alls utan höll sig hela tiden i bakgrunden.

De hjälpsamma flickorna

Vid ett tillfälle observerades Ines (4) då hon frågade pedagog Monica om hon kunde få hjälpa till att duka fram till mellanmålet. Vid ett annat tillfälle observerades följande i en samlingsituation:

Patrik (5) och Markus (4) springer runt, tar samlingsmattorna och sätter på huvudet samtidigt som de sjunger ”falukorv”.

Helena (5) säger åt dem att sluta och försöker ta mattorna från dem och lägga dem på golvet. Pojkarna fortsätter till en av pedagogerna kommer in i rummet och ber pojkarna sluta.

Observation

Vid båda dessa exempel intog flickorna rollen som pedagogens hjälpande hand. Även då pedagogen inte var närvarande då Helena (5) försökte få pojkarna att sluta upp med sitt beteende försökte hon här upprätthålla ordningen. Följande exempel visar hur några pojkar vägrade städa efter sig:

Pedagog Annelie ber Ali (4), Mohammed (3) och Nils (3) att städa upp efter sin lek. Pojkarna lyssnar inte och går därifrån. Pedagog Annelie börjar själv städa själv upp.

Observation

I dessa utdrag synliggörs att pojkarna i motsats till flickorna inte gav pedagogen en hjälpande hand.

Könsmarkering genom yttre attribut

Vid flera tillfällen observerades barnens klädsel. Det fanns en tydlig skillnad på färgsättning av flickors och pojkars klädsel. Vid varje tillfälle för observation av kläder kunde vi se att alla flickor hade något rosa eller rött klädesplagg, vi såg också att rosa dominerade över rött bland flickorna. Pojkarna däremot var klädda i främst blått, svart och grått. Undantaget var Nils (4) och Mohammed (3) som bar något rosa vid två respektive ett tillfälle. Blått, svart och grått respektive rosa och rött var också framträdande när barnen ritade pojkar och flickor under self report då vi observerade vad barnen använde för färger för respektive kön. En majoritet av barnen målade flickorna i nyanser av rosa och rött. Sex av flickorna hade målats med något blått, men det var endast detaljer på flertalet av bilderna. Flertalet pojkar som målats av barnen var delvis blå. Alla barnen använde svart färgsättning när de målade pojkarna. Två av barnen har också använt rosa färg till pojkarna. Röd färg har använts vid två tillfällen då barnen ritade pojkar.

Under self report observerade vi vad barnen ritade för kläder på pojkar respektive flickor. En knapp majoritet av flickorna ritades med klänning. De flesta pojkar fick byxor, dock fick en pojke kjol. Våra observationer visade att endast två flickor hade klänning vid ett respektive två tillfällen, i övriga fall hade både pojkar och flickor byxor på sig, detta

innebär att barnens teckningar av flickors klädsel inte överensstämde med hur flickor på förskolan oftast var klädda. Nedan följer ett samtal med Ines (4) som berättade om Nils (3) som är en pojke på förskolan:

Ines pekar på örhängen som hon har målat på flickan

Observatör: Tycker både flickor och pojkar om örhängen?

Ines: Bara en pojke tycker om örhängen och tofsar och det är Nils, de stora säger nej, bara en gillar det, Nils.

Samtal vid self-report

Enligt Ines (4) avvek Nils (3) från de övriga pojkarna genom att han tyckte om att ha örhängen och tofsar.

Under ett tillfälle hade barnen vid samlingen fått dra varsitt "lekkort"¹⁵. Under denna aktivitet utfördes följande observation och informella samtal:

Observatör och Filip (5) leker med dockor och dockmöbler i plast. Han tar fram en röd docktröja med volang.

Filip: Denna kan en liten tjej eller en stor tjej ha.

Observatör: Jaha, kan inte en pojke ha den då?

Filip: Nä.

Observatör: Hur vet man att en kille inte kan ha den då?

Filip: Det vet jag.

Observation/informellt samtal

Filip (5) hade en uppfattning om vad som var passande för en flicka respektive en pojke, när det gällde kläder. Han kunde dock inte förklara hur han visste, att en pojke inte kunde ha denna tröja, utan svarade att det är något som han visste.

Under self-report med en av flickorna, Ines (4), utspelade sig följande samtal:

Ines ritar en klänning på flickan, hon säger att hon tycker att det är fint. Observatören frågar om hon tycker att både flickor och pojkar kan ha klänning.

Ines: Nej, om en pojke har klänning går jag bara förbi och därifrån. Om tjejer har klänning då gillar jag det, om hon har en vacker klänning vill jag stanna kvar där.

Observatör: Vad brukar pojkarna ha för kläder då?

Ines: Spiderman.

Observatör: Kan flickor ha "Spiderman kläder"?

Ines: Nej, då kan killarna bli arga.

Samtal vid self-report

Ines (4) liksom Filip (5) i föregående observation hade en åsikt om vad hon tyckte att

---

¹⁵ Lekkort innebär att barnen under en viss tid skulle ägna sig åt lek med visst material. Barnen fick då leka med kamrater och material som de inte själva valt.

pojkar respektive flickor skulle ha för kläder på sig samt att pojkarna brukade ha "Spiderman kläder".

Under self report observerade vi vad barnen valde att göra för frisyr på pojkarna respektive flickorna, vi samtalande också med barnen om detta. En klar majoritet av pojkarna fick kort hår medan de flesta flickor fick långt hår. Undantagen var tre flickor som fick kort frisyr och en pojke som fick halvlångt hår. Dessutom var det en pojke som inte fick något hår alls. Flera av barnen sa dock under samtalen vid self report att pojkar kunde ha långt hår, men detta visade sig inte i samma utsträckning på barnens teckningar. Följande samtal utspelade sig under self report med Patrik (5):

Observatören frågar varför Patrik har målat kort hår på sin pojke.

Patrik: Ibland har killar långt hår, det har jag sett på restaurang.

Patrik säger att han tycker om pojkar med långt hår.

Samtal vid self-report

Trots att Patrik sa sig tycka om pojkar med långt hår valde han under self report att rita en pojke med kort hår.

Följande samtal utspelade sig med Ines (4) som själv hade långt hår:

Observatören frågar vad Ines väljer att rita för hår på sin flicka.

Ines: Lite kort hår.

Ines berättar att hon tycker att det är fint. Observatören frågar varför hon tycker att det är fint med kort hår.

Ines: För då måste man inte ha hårspännen.

Hon säger att hon inte tycker om långt hår eftersom hon inte vill ha hårspännen.

Samtal vid self-report

Ines (4) uttryckte här att hon inte tyckte om hårspännen och det var det som präglade hennes svar.

När en av observatörerna en dag bar ett halsband i silver med hjärtan runt halsen utspelade sig följande situation med Nils (3):

Nils tittar på observatörens halsband och en av pedagogerna säger något om halsbandet. Pedagog Annelie undrar om han skulle vilja ha ett sådant. Nils svarar jakande på detta. Han får låna halsbandet av observatören för att gå och titta sig i spegeln. En stund senare frågar observatören om han tyckte det var fint när han tittade sig i spegeln. Han visar att han inte tyckte det genom att säga nej, men han vill ändå låna det igen.

Observation/informellt samtal

Nils ville prova observatörens halsband, halsbandet kunde ses som ett feminint attribut vilket i såna fall innebar att Nils överträdde normen för vad som anses som manligt.

Omhändertagande flickor – framtida yrkesval

Under samtalen i samband med self report frågade vi barnen vad de trodde att de skulle vilja arbeta med när de blev vuxna. Resultatet visade en tydlig skillnad i pojkars och flickors svar på denna fråga. Flera av flickorna sa att de ville arbeta med omhändertagande yrke som ”sjukhus”, ”barnvårdscentral”, ”djursköterska”. En flicka sa att hon ville dansa eller sköta om Liseberg¹⁶. Andra yrken som nämnades av flickorna var frisör, butiksbiträde och att arbeta på en skola med små barn. Pojkarna valde alla olika yrken. De yrken som nämnades var ”brandman”, ”bagare”, att ”tillverka blöjor”. En pojke sa att han ville arbeta på ett stort arbete som sin mamma. Han visste dock inte var hon arbetade och han pratade också om att han ville köra motorcykel.

Vi frågade därefter om pojkarna och flickorna skulle vilja arbeta med samma yrke om de tillhörde motsatt kön. Om detta hade barnen olika åsikter, lika många barn trodde att de skulle vilja arbeta med samma yrke som tvärtom.

Nedanstående samtal inträffade med Helena (5):

Observatör: Vad vill du jobba med när du blir stor?

Helena: En skola med små barn, med barn som är ett och två år.

Observatör: Tror du att du skulle vilja jobba med samma sak om du var en pojke?

Helena: Då skulle jag vilja snickra hus och så.

Observatör: Vill du inte snickra hus nu när du är en flicka?

Helena: Tjejer kan snickra ibland.

Observatör: Tror du att pojkar skulle vilja jobba på en skola med små barn?

Helena: Om killar vill jobba på en skola med små barn så får de väl det.

Helena berättar sedan att hon inte tror att pojkar skulle vilja jobba på en skola med små barn.

Samtal vid self report

Helena (5) hade olika åsikter när de gällde pojkars respektive flickors yrkesval. Ett annat exempel är Sofie (4) som svarade att hon skulle vilja bli polis om hon var en pojke istället för att arbeta på sjukhus eller som frisör och butiksbiträde.

Sammanfattning av resultat:

Vår undersökning visade att flickor och pojkar på förskoleavdelningen i stor utsträckning lekte med olika saker. Däremot skapade både könen ofta med pärlor. Flickor och pojkar sa sig också tycka om att leka med olika saker, flickorna framhävde att de tyckte om docklek och familjelek, medan pojkarna sa sig tycka mest om att leka med ”action-figurer” samt lek med bilar. Även om flickorna sa att de tyckte om docklek visade våra observationer att de inte lekte med detta. Barnen hade också uppfattningar om att pojkar och flickor tyckte om att leka med olika saker. Resultatet visade även att barnen oftast lekte i könshomogena grupper.

---

¹⁶ Liseberg är ett nöjesfält i Göteborg.

Vid samlingar kunde vi se att vissa pojkar tog stor del av pedagogernas uppmärksamhet samt fick ett stort utrymme i barngruppen i dessa situationer. Vid ett annat tillfällen kunde vi se att pedagogen gav tillsägelser till pojkarna i deras lek då de slogs med kuddar, vid detta tillfälle uppmuntrades flickors lek.

Flickor intog vid olika situationer rollen som pedagogens hjälpredda, detta beteende sågs inte bland pojkarna.

Flickors och pojkars klädsel skilde sig åt då rött och rosa dominerade flickornas utstyrsel medan det var blått, svart och grått som dominerade hos pojkarna. Vid self report kunde vi se att det skilde sig åt i hur barnen målade pojkar och flickor. Vi samtalade även om frisyr och resultatet visade att en majoritet av barnen vid self report valde att göra långt hår på flickorna medan pojkarna ritades med kort hår.

En del av resultatet visade att det även fanns avvikelser i form av barn som bröt det normaliserade könsmonstren såsom Nils (3), som exempelvis endast använde sig av rosa pärlor vid ett tillfälle för skapande aktivitet.

I resultatet diskuterade vi även barns val av framtida yrke. Det fanns en skillnad i flickornas och pojkarnas val, då flickorna uttryckte att de ville arbeta inom olika omhändertagande yrken medan pojkarna valde olika yrken. Dock valde ingen pojke ett yrke som kan ses som omhändertagande.

DISKUSSION

I detta avsnitt diskuterar vi resultatet och knyter an det till vårt teoretiska förhållningssätt samt ytterligare litteratur som vi tidigare redogjort för. Därefter diskuterar vi våra egna slutsatser i relation till resultat och bakgrund, detta presenteras som didaktiska konsekvenser. Vi diskuterar även de metoder som vi har använt och avslutar med förslag på fortsatt forskning.

Resultatdiskussion

Pojkars och flickors lek

Flickor och pojkar sa sig tycka om att leka med olika saker och det visade sig också i våra observationer av barnens lek, då flickorna ofta ägnade sig åt familjelek, att rita samt skapande med pärlor, medan pojkarna ofta lekte med någon form av fordon och lek som "action-figurer". Paechter (2005) refererar till Kessler och McKenna (1978) som menar att det finns förväntningar på individer beroende på könstillhörighet. Paechter menar också att förväntningarna skiljer sig åt mellan olika kulturer. Vi menar, att det i vår västerländska kultur finns förväntningar på vad flickor och pojkar ska leka med och även om vi inte kunde se dessa förväntningar hos pedagogerna, så anser vi att samhället i stort ändå påverkar barnen att inta dessa traditionella roller. Vi kunde i vår studie till exempel se, att Elof (4) hade en uppfattning att det var hans mamma som strök i hemmet, det avvikande i detta blev då att han faktiskt valde att stryka i dockvrån. Conell (2003) skriver om Barrie Thornes (1993) studie som visar att ungdomar kan förkasta genuskoder och att de på det sättet överträder den vedertagna normen som det innebär att vara pojke och flicka. Med

utgångspunkt i detta resonemang så anser vi att Elof (4) förkastade de traditionella koderna för att vara pojke.

Barnen i vår studie hade också själva förväntningar på vad motsatt kön tyckte om att leka med. Dessa förväntningar kan man även se i leksaksindustrin enligt Kline (1993 i Änggård, 2005), som skriver att olika leksaksprodukter riktas mot ett specifikt kön, Barbie till flickor och "action-figurer" samt heroer till pojkar. Detta stämmer väl överens med vad barnen i vår undersökning sa sig tycka om för leksaker, då flickorna berättade att de gillade docklek och pojkarna sa att de gillade att leka "action-figurer". Att det finns en uppfattning om, att "action-figurer" ses som tillhörande det manliga könet framkom också i det informella samtalet med Ida (5), då hon berättade för en av observatörerna att Spiderman var en "kill-grej". Ovanstående resonemang om att pojkar tyckte om att leka "action-figurer" går hand i hand med vad Rithander (1991) skriver om, vad man kan finna på pojkarnas hylla i tamburen, det vill säga figurer som kan återfinnas i media. Ett intressant resultat av vår studie var dock, att även om flickorna sa sig tycka om docklek ägnade de sig inte åt detta självmant i verksamheten. Vid ett tillfälle observerades pedagog Ann-Sofie då hon uttryckte, att prinsen behövde räddas av en modig prinsessa, hon överskred i sitt uttalande de traditionella könsmönsterna, då vår uppfattning är att det ofta är prinsessan som ska räddas av en modig prins i sagorna. Vid samma tillfälle hade hon sagt till pojkarna som befann sig i närheten att de skulle sluta att slåss med kuddarna. Conell (2003) skriver, att samhället skapar maskuliniteter och femininiteter, dock menar Conell att människan är medkonstruktör av genus. Pedagogerna blir i vår studie en medkonstruktör som motverkar de traditionella könsrollerna. Ett annat exempel var när pedagog Annelie uppmuntrade fyra pojkar att fortsätta sin lek i kajan istället för att springa runt genom att be dem att bjuda henne på mat. Vi anser, att hon uppmuntrade en form av familjelek, en lek som annars lektes av flickorna, det blev därmed ett försök att bryta traditionella könsmonster i förskolan. Vikten av att som pedagog arbeta på detta sätt beskrivs i läroplanen för förskolan (Lpfö 98, 1998).

Barnen lekte oftast i könshomogena grupper. Detta knyter vi an till vad Eunsook Hyun och Dong Haw Choi (2004) skriver om sydkoreanska barn, som vid könsöverskridande lek yttrade ett ogillande. De skriver också om Yelland (1998) som menar, att förskolebarn accepterar denna form av lek i högre grad, då de fortfarande utforskar lämpligheten enligt de normer som finns i samhället. Vi såg aldrig, att barnen uttryckte ogillande gentemot könsöverskridande lek, däremot lekte de ofta med barn av samma kön. Att barnen inte uttryckte ogillande kan enligt oss bero på att barnen fortfarande var så pass unga till åldern. Att de ändå inte lekte med varandra kan ha sin orsak i att barnen börjat bli medvetna om de traditionella normer som finns i vårt samhälle, menar vi. Vi beskrev i resultatet, att barnen vid något tillfälle drog "lekkort", som gjorde att barnen fick leka i nya gruppkonstellationer och med lekmaterial som de själva inte valt. Detta menar vi, är ett sätt för pedagogerna att få barnen att leka med motsatt kön och med könsöverskridande lekmaterial, då lekmaterial enligt Kline (1993 i Änggård, 2005) ofta riktas åt antingen flickor eller pojkar.

Att vara avvikande

Vi kunde vid flera tillfällen se att Nils (3) avvek från den traditionella manlighetsnormen, detta både i lek, eftersom han sa att han tyckte om att leka sjukhus och frisör, skapande när han använde rosa pärlor och yttre attribut då han bar färgen rosa vid två tillfällen. Nordberg

menar att det finns pojkar, som inte passar ihop med samhällets bild av hur pojkar ska vara, hon skriver att dessa pojkar väljer andra aktiviteter än de som anses vara manliga. Nordberg berättar även om sin egen studie där flickorna inte alltid accepterade detta beteende. Öhrn (2004) för ett liknande resonemang då hon skriver om Mac an Ghailis (1994 i Öhrn, 2004) studie där det framkommer att personer tar avstånd gentemot pojkar som har ett kvinnligt sätt att uttrycka sig på. Det vi kan se utifrån vår studie är att Nils (3) går utanför ramen för det som ses som den manliga normen. Vi menar att detta accepteras av de andra barnen och det motstrider Nordbergs och Öhrns resonemang om avståndstagande. Nordberg (2005) refererar till Conell (1999) som skriver om "hegemonisk maskulinitet", han menar att det manliga könet är överordnat det kvinnliga könet och att män som inte passar in i samhällets mansnorm hamnar inom samma kategori som kvinnorna. Att Nils (3) skulle kategoriseras som tillhörande det kvinnliga könet såg vi dock inte i vår studie.

Utrymme och uppmärksamhet åt pojkarna

Vid samlingssituationer kunde vi se att en del pojkar tog mer plats och fick också mer uppmärksamhet än flickorna. Månsson (2000) menar att det manliga könet upphöjs vilket också resulterar i att det kvinnliga könet får en lägre position. Vi ser här likheter i Conells (2003) resonemang om hegemonisk maskulinitet, där han menar, att kvinnan är det underställda könet. Flickorna fick lite uppmärksamhet i förhållande till pojkarna under samlingssituationerna vilket skulle kunna visa på en lägre position för flickorna såsom Månsson och Conell beskriver. Dock var det inte alla pojkar som dominerade utan samlingen skulle kunna beskrivas som vad Månsson kallar "*Herre på täppan*", det vill säga att en pojke dominerar samlings. I vår studie är det dock flera pojkar som tar rollen som "*Herre på täppan*". Pojkarna fick ofta uppmärksamhet av pedagogerna i samlingsarna genom deras önskade beteende, detta stämmer överens med vad Chic, Heilman-Houser och Hunter (2002) skriver om, då de menar att pojkarna fick uppmärksamhet genom ett opassande handlande. Detta går hand i hand med vad Rithander (1991) skriver angående att pojkar oftast intar huvudrollen vid samlingar och därmed får flickorna stå tillbaka. Resultatet av vår studie visade att flickorna inte protesterade mot, att en del av pojkarna tog en stor plats vid samlingssituationerna, detta överensstämmer med Eunsook Hyun och Dong Haw Choi (2004) som menar att flickorna i de sydkoreanska klassrummen inte verkar bry sig om att pojkarna tar ett stor talutrymme.

Pedagogens hjälpre

Flickorna i vår studie agerade vid olika tillfällen, vad Rithander (1991) beskriver, som "*Hjälpröknar*". Rithander beskriver situationer där flickor ofta ger pedagogen en hjälpare hand, bland annat vid förberedande av mellanmål och genom att tysta ner utåtagerande barn. Detta stämmer överens med vår studie, där en flicka erbjöd sig att hjälpa till med mellanmålet och en annan flicka försökte hålla ordning på några pojkar. Kessler och McKenna (1978 m.fl. i Paechter, 2005) menar att det finns olika förväntningar på individer beroende av vilken könstillhörighet man har. Vi menar att det är dessa förväntningar som påverkar flickor till att bli hjälpsamma. Samma förväntningar fanns kanske inte på de pojkar som pedagog Annelie bad städa upp efter sin lek. Då pojkarna valde att inte städa gjorde istället pedagog Annelie detta på egen hand.

Att vara pojke och flicka genom yttre attribut

Vi kunde i våra studier av pojkars och flickors klädsel se en tydlig skillnad i färgsättning. De färger som dominerade hos flickorna var rött och rosa, medan blått, svart och grått dominerade hos pojkarna. En flicka och två pojkar uttryckte vid en skapande aktivitet att rosa är en tjejfärg. Conell (2003) menar att individer ibland trivs med den genusuppdelning som finns i samhället. Med utgångspunkt i Conells resonemang kan vi tolka det som att barnen trivdes med denna könskodning av färgen rosa. Vi är dock medvetna om Paechters (2005) resonemang om de förväntningar som samhället har på pojkar och flickor och detta menar vi kan ha påverkat vad som av barnen anses vara en "tjejfärg". När Ali (4) talade om att han tyckte att lila var en fin färg och vikarien uttryckte förvåning över detta, menar vi att hon förstärker de traditionella förväntningar som finns på pojkar och flickor.

Enligt Davies (2003) väljer barnen yttre attribut och aktiviteter för att markera sig själv som tillhörande ett visst kön. Vid self report, när barnen ritade pojkar och flickor, var det även här tydligt att man använde olika färgsättning för respektive kön. Avvikande var dock att flera av flickorna hade målats med något blått, även om det ofta var detaljer vill vi ändå knyta an till vad Nordberg (2005) skriver, då hon refererar till Ambjörnssons studie (2005), som menar att det är mer accepterat för flickor att klä sig i manligt kodade kläder än tvärtom. Vi kunde också se en skillnad när barnen ritade kläder på pojkar och flickor vid self report där en knapp majoritet av flickorna ritats med klänning och flertalet av pojkar fått byxor. Det fanns även en avvikelse i barnens teckningar när det gäller klädval, då en pojke hade ritats med kjol. Davies (2003) skriver att barn använder detaljer i sitt klädval för att markera om man tillhör det manliga eller kvinnliga könet. Hon skriver också att människor kan trotsa samhällets normer och därmed förändra den sociala uppbyggnaden. Hon menar dock också att människan hämmas av de normer som finns i samhället. Vi kan dra en parallell till pojken, som vid self report fått en kjol, den traditionella könsnormen hade här trotsats. Conell (2003), som är en av de teoretiker som vi använt oss av, menar att individer påverkas av dem som finns i ens närhet. Conell skriver vidare att man inte föds till maskuliniteter och femininiteter utan att detta skapas och förändras i den samhälleliga kontexten. Vi kan då dra slutsatsen att barnen i sitt val av färger och kläder hade påverkats till detta av de normer som finns i samhället. Detta kunde vi även se när barnen valde frisyr på flickor och pojkar under self report.

Omsorg – ett kvinnligt område?

Fagrell (2000) skriver om vad pojkar och flickor parar ihop de kvinnliga respektive det manliga könet med för yrken. Bilder på kvinnliga individer har ofta parats ihop med barnmorska och arbete på förskola, medan de manliga personerna parats ihop med polis, statsminister, militär och taxiförare. Denna skillnad i yrkesval kunde vi också se i vår studie, då vi samtalade med barnen om blivande yrkesval. Flickorna valde ofta omhändertagande yrken medan pojkarnas yrken var mer spridda, exempelvis brandman och bagare. En del av barnen vi samtalade med sa att om de tillhört motsatt kön skulle de ha valt ett annat yrke. För att förändra den kulturen där flickor ses som omsorgsgivare menar Johansson (2008) att man möjligtvis skall lägga märke till när pojkarna ger omsorg så att de blir medvetna om detta. Med utgångspunkt i vad Norberg (2005) skriver, då hon hänvisar till Paul Sargent (2001), som menar att pojkar inte får lika många tillfällen till att träna omsorg som flickor samt att pojkar inte ges tillträde till omsorgsområdet. Detta anser vi kan vara en anledning till varför inga pojkar i vår studie valt ett yrke inom

omsorgsområdet. Paul Sargent menar att detta beror på att det anses som negativt för pojkar att förknippas med något kvinnligt. Här kan vi dra en parallell till vad Conell (2003) skriver om kvinnan som det underställda könet och att de pojkar som inte passar in i normen för män hamnar i samma kategori som kvinnorna.

Då vårt resultat visar att flickorna i vår studie valde yrken som kan ses som omhändertagande kan vi dra en parallell till vad Skeggs (1997) skriver. Han menar att kvinnans plats i samhället avgörs genom både historisk kvarlåtenskap och tänkbara möjligheter som finns att ta i akt här och nu. Skeggs skriver vidare, att kvinnans inställningar till sina utförbarheter samt att kvinnor inte har fått inträde till högre skolning samt till visst arbete, blir skäl till varför man väljer omvårdande yrken. Enligt den studie som beskrivs i Skeggs så väljer kvinnor utbildning i omvårdnad eftersom detta är något som de troligtvis kommer att lyckas med, detta för att kvinnor tillägnat sig och fått ta del av denna förmåga i den samhälleliga kulturen.

Didaktiska konsekvenser

I detta avsnitt diskuterar vi konsekvenser av studien i förhållande till vårt arbete som pedagoger i förskolan.

Att som pedagog ha en medvetenhet kring könsroller och barns uppfattningar kring detta är av betydelse för, att vi ska kunna utföra vårt uppdrag som lärare, där vi bland annat skall motverka traditionella könsmonster. Detta är, som vi visat tidigare, ett av läroplanens (Lpfö 98, 1998) mål, där det står att alla barn i förskolan skall ha möjlighet att utvecklas oberoende av könstillhörighet och att lärarens förväntningar på flickor och pojkar inte får styra barnen. Vi kunde i vår undersökning se att flickor och pojkar i stor utsträckning lekte med olika saker. Vi menar, att om man som pedagog är medveten om detta, kan man lättare erbjuda barnen olika könsöverskridande lekmaterial.

I vår undersökning såg vi, att pojkar och flickor ofta lekte i könshomogena grupper, när de själva valde aktivitet. Vi drar slutsatsen att det är viktigt att pedagogen ibland formar grupper för verksamheten i förskolan för att barnen ska få möjlighet att leka med personer tillhörande båda könen.

Med utgångspunkt i vårt resultat kan vi se att de normer som finns i samhället för män och kvinnor avspeglar sig i barnen. Med hänsyn till detta anser vi därför att det är av vikt att ta reda på barns egna uppfattningar om könsroller för att kunna utmana barns ofta traditionella föreställningar om hur man bör vara som pojke och flicka. Att utgå ifrån barns egna erfarenheter är också något som tas upp i läroplanen (Lpfö 98, 1998)

Att som pedagog vara medveten om sina egna föreställningar och att vi påverkar barnen genom vårt förhållningssätt är av vikt för det fortsatta genusarbetet. I läroplanen (Lpfö 98, 1998) kan man läsa att man som lärare i förskolan inte ska ha förutfattade meningar på vad som är kvinnligt och manligt och i sin tur låta detta påverka barnen. Vi är som vuxna och pedagoger förebilder för barnen och ska förmedla jämställdhet mellan könen. (Lpfö 98, 1998)

Vi kunde se att pojkars och flickors kläder hade olika färgsättning samt att barnen hade

olika uppfattningar gällande kläder och frisyr hos pojkar och flickor. Vi menar att det är viktigt att man som lärare i förskolan tänker på hur man uttrycker sig kring pojkar och flickors kläder, frisyr och annat attribut som kan kopplas till utseende. Detta för att inte förstärka de normer som finns om manligt och kvinnligt.

En sammanfattning av detta avsnitt visar att pedagogens roll i förskolan är viktig för att främja jämställdhet mellan könen. För att uppnå läroplanens mål om jämställdhet mellan flickor och pojkar får pedagogen inte låta sina förutfattade uppfattningar styra barnen (Lpfö98, 1998). Vår studie kan vara en hjälp till att få medvetenhet om barns uppfattningar kring dessa frågor för ett fortsatt jämställdhetsarbete.

Metoddiskussion

I detta avsnitt diskuterar vi våra metoder, observation, intervju och self report.

Barnen som deltog i vår studie var i åldrarna tre till fem år. Vi valde denna undersökningsgrupp, då alla barnen hade verbal språklig förmåga. Detta var viktigt för oss, eftersom vi delvis använde oss av informella - och formella samtal. Till self report valde vi ut tio barn i åldrarna fyra till fem år. Att vi valde äldre barn till detta sammanhang berodde på att vi ansåg att deras verbala uttrycksförmåga ytterligare hade stärkts. Vårt val av antal barn för detta kändes rimligt med tanke på att tiden skulle räcka till för en genomarbetad analys. I våra observationer ingick även pedagogerna i interaktionen med barnen. Dessa personer var medvetna om vårt syfte med studien och därför blir det också nödvändigt att reflektera kring om detta kunde ha påverkat dem. Eftersom vi befann oss på förskolan under en tvåveckorsperiod anser vi att det borde varit näst intill omöjligt för pedagogerna att ha fokus på vårt syfte under hela denna tid.

Vi använde oss av metoden "observation" och intog rollen som "observatör – deltagare" samt "deltagare – observatör" vid en del tillfällen. Vi var främst "observatör – deltagare", vid vissa tillfällen kände vi dock att vi skulle bli mer accepterade som en i gruppen och därigenom få bättre observationer om vi antog rollen som "deltagare – observatör". Vår närvaro blev då mindre tillgjord och mer naturlig för barnen. Om observationsrollerna diskuterar Dovemark, då hon skriver om Hammersley och Atkinson (1995), som fördjupar Junkers (1960) teori om roller. Under våra observationer hade vi anteckningsmaterial till hands och antecknade så fort det var möjligt. Detta gjorde att vi lättare kunde komma ihåg det som observerats och det som sagt vid olika samtal. Vi tror att då vi antecknade vad som sades vid informella samtal kan detta ha påverkat barnen i deras utsagor. Vi anser att det både kan ha gjort dem tystare, men också ha påverkat dem till att tala mer och uttrycka sig på ett sådant sätt som de trodde att vi ville höra. Informella intervjuer/samtal skriver Dovemark om, då hon refererar till Beach (1997, m.fl. i Dovemark, 2007). Att vi använde oss av informella samtal, anser vi, gjorde samtalen med barnen mer naturliga och att de kunde sättas in i sitt sammanhang.

En annan metod som vi använde var self report. Davidsson (2007) skriver att denna metod kan användas genom att den tillfrågade får rita. Det var på detta sätt som vi gick tillväga då vi bad barnen rita en teckning av en flicka respektive en pojke. Vi kunde se att barnen villigt gjorde detta och det verkade som de flesta tyckte att det var spännande att få delta. Dessa teckningar blev sedan föremål för vår analys. När vi skulle analysera teckningarna,

fick vi vid ett antal tillfällen gå tillbaka och fråga barnen, då vi behövde detta för att kunna förstå deras teckningar. Vi inser i efterhand, att om vi hade gjort en provomgång med self report teckningarna så hade detta underlättat vårt arbete, då vi hade vetat hur vi skulle uttrycka oss och vad vi skulle tänka på att fråga om. Vi vill dock tillägga att tidsaspekten gjorde det svårt för oss att utföra en sådan provomgång.

När barnen ritade under self report ställde vi ett antal frågor, dels om teckningarna, dels ytterligare frågor för att få en bredd i barnens uppfattningar om genus. Detta blev en form av formell intervju, då vi hade förberett en del frågor och tid och plats var utsedda. Detta skriver Dovemark om då hon hänvisar till Beach (1997 m.fl. i Dovemark, 2007), som menar att en formell intervju präglas av att man bestämt tid och rum i förväg samt att intervjun är förberedd. Vid de formella samtalen i samband med self report valde vi att sitta en av oss tillsammans med ett barn för att försöka minimera vårt överläge som vuxna, om detta skriver Doveborg och Pramling Samuelsson (2001). Vi använde oss inte av bandspelare vid de formella samtalen, då vi ansåg att detta skulle kunna ge upphov till att barnet riktade sitt intresse för denna eller blev tystare i sitt resonemang. Vårt val av att inte använda bandspelare kan ha påverkat vårt resultat då vi kan ha missat att anteckna ord.

Efter att ha analyserat vårt producerade material och fått fram ett resultat kunde vi konstatera att vi fått en bredare inblick i barns uppfattningar kring könsroller samt hur dessa visar sig i den dagliga verksamheten i förskolan. Vi kom dock fram till att vi inom några områden hade velat veta ännu mer för att nå en djupare förståelse samt få ett mer tillförlitligt resultat. Vi känner att det hade varit en fördel att ha längre tid för våra fältstudier.

Vi har diskuterat våra metoder samt vårt urval. Vi har tagit upp negativa såväl som positiva aspekter av våra metoder.

Förslag till fortsatt forskning

Vi anser att det vore intressant att ta del av forskning som undersöker om det skiljer sig i hur barn uppfattar könsroller beroende på barnens social bakgrund, ursprung och kultur.

I vår studie exkluderade vi måltidssituationer, eftersom vi ansåg att vår tidsbegränsning gjorde det omöjligt att inkludera dessa tillfällen och tycker därför det skulle vara intressant att få ta del av en studie som fokuserar på könsroller och barns uppfattningar i dessa situationer.

REFERENSER

- Chick, K.A., Heilman-Houser, R.A., & Hunter, M.W. (2002). The Impact of Child Care on Gender Role Development and Gender Stereotypes. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 29, No. 3.
- Connell, R.W. (2003). *Om Genus*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Davidsson, B. (2007). Self report – att använda skrivna texter som redskap. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm i Liber.
- Davies, B. (2003) *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber AB.
- Dimenäs, J. (2007). Teori som redskap. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.
- Dovemark, M. Etnografi som forskningsansats. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2001). *Att förstå barns tankar Metodik för barnintervjuer*. Eskilstuna: Liber.
- Eunsook Hyun & Dong Haw Choi artikel! *Examination of young children's gender-doing and gender-bending in their play dynamics: A cross-cultural exploration*. International Journal of Early Childhood, Vol. 36, No. 1.
- Evenshaug, O. & Hallen, D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Gardell, J. (1992). *En komikers uppväxt*. Norstedts Förlag, Stockholm.
- Hellman, A. (2005). Förskolebarns konstruktion av maskuliniteter. I M. Nordberg (red.). *Manlighet i Fokus*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2008). *"Gustav får visst sitta i tjejsoffan!" Etik och genus i förskolebarns världar*. Stockholm: Liber AB.
- Kihlström, S. (2007a). Fenomenografi som forskningsansats. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.
- Kihlström, S. (2007b). Intervju som redskap. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.
- Kihlström, S. (2007c.) Observation som redskap. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.

Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik: den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lökken, G. & Söbstad, F. (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Malmqvist, J. (2007) Analys utifrån redskapen. I J. Dimenäs (red.). *Lära till lärare*. Stockholm: Liber.

Månsson, A. (2000). *Möten som formar. Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*.

Nordberg, M. (2005). Det hotande och lockande feminina – om pojkar, feminitet och genuspedagogik. I M. Nordberg (red.). *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.

Paechter, C. (1998). *Educating the Other*. RoutledgeFalmer.

Rithander, S. (1991). *Flickor och pojkar i förskolan Hjälpröknar och rebeller*. Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Skeggs, B. (1997). *att bli respektabel*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Skolverket. (2005). *Allmänna råd och kommentarer Kvalitet i förskolan*. Ljungbergs Tryckeri.

Skolverket (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB.

Änggård, E. (2005). Barbie princesses and dinosaur dragons: narration as a way of doing gender. I *Gender and Education* Vol. 17, No. 5, December 2005, pp. 539-553. Linköping Universitet, Sverige.

Öhrn, E. (2004). *Könsmönster i förändring? – en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Kalmar: Lenanders grafiska AB.

Internetadresser:

Konventionen om barns rättigheter. Tillgänglig:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/020521/a2fe55424340e999aed047eb281537d7/fn_891120.pdf. Laddades ner: 081126. Tid: 09:26

Nationalencyklopedin. (2009). Tillgänglig:

www.ne.se. Laddades ner: 090104. Tid: 16:29

Vetenskapsrådet. (2008). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning.*

Tillgänglig:

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>. Laddades ner: 081220. Tid: 09:21. Elanders Gotab.

BILAGA 1. MISSIVBREV

Hej!

Vi heter Mari Emanuelsson och Anna Bolling Kärrå, vi studerar till lärare på Högskolan i Borås.

Vi läser sista terminen på utbildningen och ska nu skriva vårt examensarbete. Vi ska undersöka barns uppfattningar kring hur det är att vara pojke respektive flicka. Vi kommer att använda oss av barnintervjuer, self-report som innebär att barnen får rita och berätta utifrån våra frågor samt observationer av barnen i förskolan.

Det är frivilligt om barnen vill delta i vår undersökning eller inte och vi behöver även medgivare från vårdnadshavare. Vi kommer att avidentifiera namn på barnen och förskolan i vår uppsats, därmed kommer alla att vara anonyma. Informationen som vi tillägnar oss kommer endast att användas till vårt arbete, detta arbete kommer sedan att publiceras på högskolebibliotekets hemsida.

Har ni som vårdnadshavare eller barnen några frågor till oss så ser vi gärna att ni kontaktar oss.

Med vänlig hälsning

Mari Emanuelsson, telefon: 0730-663386
Anna Bolling Kärrå, telefon: 0768-122882

BILAGA 2. INFORMATION TILL MÅLSMÄN

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

2007-12-18 Dnr 517-04-69

Institutionen för pedagogik

Information till föräldrar om observationer, intervjuer och enkäter utförda av lärarstuderande vid Högskolan i Borås

Studerande från lärarutbildningen vid Högskolan i Borås har verksamhetsförlagd utbildning vid den förskola/skola där du har ditt/dina barn. Som ett led i de lärarstuderandes yrkeskompetens ingår att utföra observationer av verksamheten och att intervjuar både barn och vuxna. Observationerna och intervjuerna ska ses som övningar och ett utbildningsmaterial som vi arbetar med under utbildningen och inget som kommer att användas i den ordinarie verksamheten. Pga. detta är materialet heller ingenting som du kan ta del av som förälder.

Uppgifter om såväl barn/elever som verksamhet kommer att behandlas enligt regler om konfidentialitet och sekretess. Varken barn, elever eller lärares namn eller namn på förskola/skola kommer att framgå i några rapporter eller sammanställningar.

Observationerna genomförs i barnens/elevernas vanliga miljö och barnen blir alltid informerade om att observationer genomförs.

När det gäller enskilda intervjuer får alla barn/elever information om att deltagandet är frivilligt, vid förfrågan kan de välja att delta eller inte. De får även information om att de alltid har möjlighet att avbryta intervjun om de så önskar.

Barnen/eleverna kan även få en förfrågan om att besvara enkäter. Även i dessa fall ges ovanstående information.

Ingen fotografering eller videoupptagning förekommer.

Blankett föräldramedgivande medföljer denna information. Ta ställning och skriv under blanketten samt lämna den till ditt barns lärare att förvara på förskolan/skolan. Du kan när som helst ändra ditt ställningstagande. Tag gärna kontakt med student och/eller barnens lärare om du har några frågor som rör uppgiften

Postadress
Högskolan i Borås
50190 Borås

Tfn
033-4354000 (vxl)

Fax
033-4354003

*E-post*Högskolan i Borås
registrator@hb.se

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

BLANKETT
2004-09-08
Rev 2005-02.23

517-04.69

Institutionen för pedagogik

FÖRÄLDRAMEDGIVANDE

- JA**, jag/vi tillåter att mitt/vårt barn
- NEJ**, jag/vi tillåter INTE att mitt/vårt barn

.....
(Barnets namn)
blir observerat eller intervjuat av lärarstudenter.

.....
Datum

..... Tel: .....
(Målsmans underskrift)

BILAGA 3. FRÅGOR TILL BARNEN

Huvudfrågor i samband med self report

Kan du rita en flicka?

Kan du rita en pojke?

Frågor i samband med self report eller under informella samtal

Hur kom det sig att du använde den färgen?

Hur kom det sig att flickan fick långt hår?

Hur kom det sig att pojken fick kort hår?

Hur kom det sig att flickan fick kort hår?

Hur kom det sig att pojken fick långt hår?

Vilket arbete tror du att du vill arbeta med när du blir stor?

Tror du att du skulle vilja arbeta med samma arbete om du var en pojke?

Hur tänker du?

Berätta mera?

Vad tycker du om att leka med?

Leker dina pojkkompisar samma lekar?

Leker dina flickkompisar samma lekar?

Vad tycker du om för färger?

Tycker pojkar och flickor om samma färger?

Kan flickor och pojkar ha samma kläder?

Frågor i samband med observation

Vad leker ni? Hur kommer det sig?

Är flickorna/pojken med någon gång när ni leker detta? Hur kommer det sig?

Leker ni samma lekar? Hur kommer det sig?

Hur klär sig barnen?